

No Φ 092.22/76

ΣΥΜΒΟΥΛΙΟ ΤΗΣ ΕΥΡΩΠΗΣ

ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΩΝ ΤΟΥ ΑΝΘΡΩΠΟΥ

ΠΡΩΤΟ ΤΜΗΜΑ

ΥΠΟΘΕΣΗ Κ. ΚΑΤΑ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ (Αρ. 2)

(Αριθ. Προσφυγής: 40146/11)

ΑΠΟΦΑΣΗ

ΣΤΡΑΣΒΟΥΡΓΟ

12 Δεκεμβρίου 2013

Η παρούσα απόφαση θα καταστεί οριστική υπό τους όρους που προσδιορίζονται στο άρθρο 44 § 2 της Σύμβασης. Ενδέχεται να υποστεί διορθώσεις ως προς τους τύπους.

No Φ 092.22/76

ΑΠΟΦΑΣΗ Κ. ΚΑΤΑ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ (Αρ. 2)

Στην υπόθεση Κ. κατά της Ελλάδας (αρ. 2),

Το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο Δικαιωμάτων του Ανθρώπου (πρώτο τμήμα), συνεδριάζοντας σε Τμήμα με την εξής σύνθεση:

ISABELLE BERRO-LEFEVRE, *Πρόεδρος,*

ELISABETH STEINER,

KHANLAR HAJIYEV,

MIRJANA LAZAROVA TRAJKOVSKA,

JULIA LAFFRANQUE,

ΛΙΝΟΣ-ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ ΣΙΣΙΛΙΑΝΟΣ,

ERIK MOSE, *Δικαστές*

και ANDRE WAMPACH, *Αναπληρωτής Γραμματέας Τμήματος,*

Αφού διασκέφθηκε εν Συμβουλίω την 19η Νοεμβρίου 2013,

Εκδίδει την εξής απόφαση, που υιοθέτησε την ημερομηνία αυτή:

ΔΙΑΔΙΚΑΣΙΑ

1. Η υπόθεση προέκυψε μετά από μία προσφυγή (αριθ. 40146/11) στρεφόμενη κατά της Ελληνικής Δημοκρατίας από έναν υπήκοο του Κράτους αυτού, τον κύριο Β.Κ. («ο προσφεύγων»), ο οποίος προσέφυγε στο Δικαστήριο την 10η Ιουνίου 2011 σύμφωνα με το άρθρο 34 της Σύμβασης προστασίας των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και των θεμελιωδών ατομικών ελευθεριών («η Σύμβαση»).

2. Ο προσφεύγων εκπροσωπείται από την κυρία Μ. ΛΑΜΠΡΟΥ, Δικηγόρο Λάρισας. Η Ελληνική Κυβέρνηση («η Κυβέρνηση») εκπροσωπήθηκε από τους πληρεξουσίου της, κυρία Φ. ΔΕΔΟΥΣΗ, Πάρεδρο του Νομικού Συμβουλίου του Κράτους, και κυρίου Δ. ΚΑΛΟΓΗΡΟ και Ι. ΜΠΑΚΟΠΟΥΛΟ, Παρέδρους του Νομικού Συμβουλίου του Κράτους.

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ, ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΕΞΩΤΕΡΙΚΩΝ, ΕΠΙΣΗΜΗ ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ
REPUBLIQUE HELLENIQUE, MINISTERE DES AFFAIRES ETRANGERES,
TRADUCTION OFFICIELLE
HELLENIC REPUBLIC, MINISTRY OF FOREIGN AFFAIRS, OFFICIAL TRANSLATION

Νο Φ 092.22/76

3. Ο προσφεύγων επικαλείτο παράβαση του άρθρου 3 της Σύμβασης, εξαιτίας των συνθηκών κράτησης στις φυλακές του Κορυδαλλού, της Πάτρας, της Κέρκυρας και της Λάρισας.

4. Την 23η Φεβρουαρίου 2012, η προσφυγή κοινοποιήθηκε στην Κυβέρνηση. Όπως το επιτρέπει το άρθρο 29 § 1 της Σύμβασης, αποφασίστηκε επιπλέον ότι το Τμήμα θα αποφαινόταν συγχρόνως επί του παραδεκτού και επί της ουσίας.

ΩΣ ΠΡΟΣ ΤΑ ΠΡΑΓΜΑΤΙΚΑ ΠΕΡΙΣΤΑΤΙΚΑ

I. ΟΙ ΣΥΝΘΗΚΕΣ ΤΗΣ ΥΠΟΘΕΣΗΣ

5. Ο προσφεύγων γεννήθηκε το 1952. Είναι σήμερα φυλακισμένος στο σωφρονιστικό κατάστημα της Λάρισας.

A. Η διαδικασία κατά του προσφεύγοντα και η καταδίκη του

6. Την 28η Φεβρουαρίου 2001, ο προσφεύγων συνελήφθη από όργανα του Σώματος Δίωξης Οικονομικού Εγκλήματος (ΣΔΟΕ), με την υποψία ότι είχε οργανώσει, μαζί με ένα άλλο άτομο, διεθνή διακίνηση ναρκωτικών.

7. Την 29η Απριλίου 2002, το Κακουργιοδικείο Αθηνών κήρυξε τον προσφεύγοντα ένοχο για διακίνηση ναρκωτικών, για χρήση πλαστών εγγράφων και για υπόθαλψη εγκληματία και τον καταδίκασε σε ισόβια κάθειρξη και σε πρόστιμο 294.000 ευρώ (απόφαση αριθ. 1244/2002). Ο προσφεύγων άσκησε έφεση κατά της απόφασης αυτής.

8. Την 6η Οκτωβρίου 2006, το Εφετείο Αθηνών επικύρωσε την ποινή που επεβλήθη σε πρώτο βαθμό (απόφαση αριθ. 2327/2006).

9. Την 22α Μαρτίου 2007, ο προσφεύγων προσέφυγε στον Άρειο Πάγο. Την 11η Δεκεμβρίου 2007, ο Άρειος Πάγος αναίρεσε την προσβαλλόμενη

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ, ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΕΞΩΤΕΡΙΚΩΝ, ΕΠΙΣΗΜΗ ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ
REPUBLIQUE HELLENIQUE, MINISTERE DES AFFAIRES ETRANGERES,
TRADUCTION OFFICIELLE
HELLENIC REPUBLIC, MINISTRY OF FOREIGN AFFAIRS, OFFICIAL TRANSLATION

Νο Φ 092.22/76

απόφαση λόγω έλλειψης αιτιολογίας και παρέπεμψε την υπόθεση σε μία νέα σύνθεση του Εφετείου (απόφαση αρ. 2234/2007). Η συνεδρίαση, που είχε αρχικά προσδιοριστεί για την 20ή Ιουνίου 2008, έλαβε χώρα την 19η Δεκεμβρίου 2008.

10. Την 22α Δεκεμβρίου 2008, το Εφετείο Αθηνών κήρυξε τον προσφεύγοντα ένοχο για διακίνηση ναρκωτικών και τον καταδίκασε σε ισόβια κάθειρξη και σε πρόστιμο 250.000 ευρώ (απόφαση αριθ. 3327/2008). Κήρυξε επίσης την ισόβια απώλεια των πολιτικών του δικαιωμάτων.

11. Με απόφαση της 16ης Απριλίου 2009 (*Κανάκης κατά της Ελλάδας*, αρ. 16634/07), το Δικαστήριο διαπίστωσε παράβαση του άρθρου 6 § 1 της Σύμβασης εξαιτίας της παρέλευσης μίας «εύλογης προθεσμίας» στην εν λόγω διαδικασία.

B. Η κράτηση του προσφεύγοντα

12. Από την 28η Φεβρουαρίου 2001, ο προσφεύγων κρατήθηκε σε τέσσερις διαφορετικές φυλακές.

1. Η κράτηση στη φυλακή του Κορυδαλλού

13. Ο προσφεύγων κρατήθηκε εκεί από την 28η Φεβρουαρίου 2001 έως την 30ή Ιουλίου 2002, ήτοι για 17 μήνες.

A) Εκδοχή του προσφεύγοντα

14. Ο προσφεύγων διαβεβαιώνει ότι είχε τοποθετηθεί σε ένα κελί 9 τ.μ. μαζί με άλλους τρεις κρατούμενους. Επικαλείται ότι το WC δεν βρισκόταν χωριστά από το κελί και ότι η βρύση δεν είχε ζεστό νερό. Το κελί δεν είχε συντηρηθεί ποτέ: συγκεκριμένα, δεν είχε ξαναβαφτεί ούτε απολυμανθεί ποτέ

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ, ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΕΞΩΤΕΡΙΚΩΝ, ΕΠΙΣΗΜΗ ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ
REPUBLIQUE HELLENIQUE, MINISTERE DES AFFAIRES ETRANGERES,
TRADUCTION OFFICIELLE
HELLENIC REPUBLIC, MINISTRY OF FOREIGN AFFAIRS, OFFICIAL TRANSLATION

Νο Φ 092.22/76

και τα σπασμένα τζάμια δεν είχαν αντικατασταθεί. Δεν υπήρχαν σκαμνιά για να καθίσει κανείς, ούτε σεντόνια ή κουβέρτες για τα κρεβάτια και τα υπάρχοντα στρώματα ήταν λερωμένα. Τα κελιά ήταν υγρά, καθώς το σύστημα εκκένωσης του νερού ήταν παλιό, και δεν θερμαίνονταν. Το τεχνητό φως ήταν ανεπαρκές. Ανεμιστήρες για το καλοκαίρι επετράπηκαν μόνο από το 2006.

15. Ορισμένοι κρατούμενοι, μεταξύ των οποίων και ο ίδιος, έπρεπε να μοιραστούν το κελί τους με τοξικομανείς εκ των οποίων κάποιοι έπασχαν από μεταδοτικές ασθένειες όπως η ηπατίτιδα Β και ο ιός HIV. Ο προσφεύγων επικαλείται επίσης ότι κατέστη, παρά τη θέλησή του, παθητικός καπνιστής, καθώς πολλοί κρατούμενοι κάπνιζαν όλη την ημέρα.

16. Τα κελιά δεν είχαν σύστημα συναγερμού για να ειδοποιήσουν τους φύλακες σε περίπτωση ανάγκης, γεγονός το οποίο είχε οδηγήσει τρεις κρατούμενους να καούν ζωντανοί μέσα στο κελί τους. Η φυλακή δεν διέθετε ψυχίατρο, ούτε ψυχολόγο ούτε κοινωνικούς λειτουργούς.

β) Εκδοχή της Κυβέρνησης

17. Η Κυβέρνηση διαβεβαιώνει ότι την εποχή που ο προσφεύγων κρατείτο σε αυτή τη φυλακή, ο αριθμός των κρατούμενων κυμαινόταν μεταξύ των 2.000 και 2.200 ατόμων. Σε κάθε κελί (επιφάνειας 9,5 τ.μ.) τοποθετούνταν δύο, τρεις και άλλοτε τέσσερις κρατούμενοι και σε κάθε θάλαμο (χωρητικότητας δώδεκα ατόμων) μεταξύ των δεκαέξι και είκοσι κρατούμενων. Η επιφάνεια που αντιστοιχούσε σε κάθε κρατούμενο κυμαινόταν λοιπόν μεταξύ των 2,5 τ.μ. και των 4,5 τ.μ. Ο προσφεύγων κρατείτο σε ένα κελί, αλλά δεν είναι δυνατό να προσδιοριστεί, δέκα χρόνια μετά, σε ποιο ακριβώς.

18. Κάθε κελί διέθετε ένα WC που έκλεινε με ένα παραβάν. Τα κελιά είχαν επαρκή φυσικό και τεχνητό φωτισμό και καλοριφέρ λειτουργούσαν κάθε μέρα κατά τη διάρκεια του χειμώνα. Κατά τη διάρκεια του καλοκαιριού, οι κρατούμενοι με προβλήματα υγείας μπορούσαν να ζητήσουν να τους

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ, ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΕΞΩΤΕΡΙΚΩΝ, ΕΠΙΣΗΜΗ ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ
REPUBLIQUE HELLENIQUE, MINISTERE DES AFFAIRES ETRANGERES,
TRADUCTION OFFICIELLE
HELLENIC REPUBLIC, MINISTRY OF FOREIGN AFFAIRS, OFFICIAL TRANSLATION

No Φ 092.22/76

εφοδιάσουν με ανεμιστήρες. Οι μη καπνίζοντες κρατούμενοι είχαν επίσης τη δυνατότητα να ζητήσουν να τοποθετηθούν σε κελιά με μη καπνίζοντες.

19. Όλες οι πτέρυγες της φυλακής διέθεταν ντους με ζεστό νερό κάποιες ώρες την ημέρα. Η καθαριότητα στα κελιά εξασφαλιζόταν από τους κρατούμενους υπό την επίβλεψη των δεσμοφυλάκων.

20. Η φυλακή διέθετε ένα ιατρικό κέντρο («Άγιος Παύλος») όπου εργάζονταν μόνιμα ένας οδοντίατρος και δύο νοσηλευτές. Δεκάδες ιατρών κάθε ειδικότητας παρείχαν τις υπηρεσίες τους στο ιατρικό κέντρο. Προληπτικοί υγειονομικοί έλεγχοι λάμβαναν χώρα κάθε φορά που οι κρατούμενοι το ζητούσαν και επιλεκτικά όταν δεν υπήρχε ζήτηση. Μεταφορές σε δημόσια νοσοκομεία πραγματοποιούνταν για τις περιπτώσεις που δεν μπορούσαν να αντιμετωπιστούν στο ιατρικό κέντρο.

21. Ο προσφεύγων κρατήθηκε στο ιατρικό κέντρο της φυλακής από την 12η έως την 18η Ιουνίου 2001 για μία αιμορροϊδική κρίση και μία φαρμακευτική αγωγή του χορηγήθηκε για δεκαπέντε ημέρες.

22. Κάθε πτέρυγα της φυλακής διέθετε μία μεγάλη αυλή που περιλάμβανε χώρους για βόδισμα και αθλητισμό (γήπεδο ποδοσφαίρου ή μπάσκετ). Οι κρατούμενοι είχαν εκεί πρόσβαση κάθε μέρα, το πρωί και το απόγευμα, για τουλάχιστον τέσσερις ώρες.

23. Η τροφή ήταν επαρκής σε ποσότητα και καλής ποιότητας, σύμφωνα με τις αρχές της μεσογειακής κουζίνας.

24. Ήταν δυνατόν στους κρατούμενους να ζητήσουν να εργαστούν στη φυλακή, αλλά δεν προκύπτει από τα αρχεία ότι ο προσφεύγων διατύπωσε μία τέτοια αίτηση.

25. Όταν ο προσφεύγων εισήχθη στη φυλακή του Κορυδαλλού και μέχρι την 10η Ιανουαρίου 2002, δεν είχε το δικαίωμα να επωφεληθεί μίας άδειας εξόδου, διότι δεν είχε το καθεστώς του κατηγορούμενου. Στη συνέχεια και μέχρι την μεταφορά του στη φυλακή της Πάτρας, ο λόγος της άρνησης

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ, ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΕΞΩΤΕΡΙΚΩΝ, ΕΠΙΣΗΜΗ ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ
REPUBLICQUE HELLENIQUE, MINISTERE DES AFFAIRES ETRANGERES,
TRADUCTION OFFICIELLE
HELLENIC REPUBLIC, MINISTRY OF FOREIGN AFFAIRS, OFFICIAL TRANSLATION

Νο Φ 092.22/76

ήταν ότι δεν είχε συμπληρώσει την αναγκαία διάρκεια κράτησης ούτως ώστε να επωφεληθεί μίας τέτοιας άδειας.

2. Η κράτηση στη φυλακή της Πάτρας

26. Ο προσφεύγων κρατήθηκε εκεί από την 30ή Ιουλίου 2002 έως την 8η Μαΐου 2006, ήτοι για 45 μήνες.

α) Εκδοχή του προσφεύγοντα

27. Ο προσφεύγων διαβεβαιώνει ότι τοποθετήθηκε σε ένα θάλαμο 25 τ.μ. μαζί με εννέα άλλους κρατούμενους. Επικαλείται ότι η μόνη βρύση (χωρίς ζεστό νερό) και το μόνο WC μέσα στο θάλαμο δεν επαρκούσαν για τις ανάγκες δέκα κρατούμενων. Η φυλακή δεν παρείχε ούτε σεντόνια ούτε κουβέρτες για τα κρεβάτια, ούτε σκαμνιά, ούτε προϊόντα καθαρισμού, και τα υπάρχοντα στρώματα ήταν λερωμένα. Δεν υπήρχε θέρμανση, ούτε επαρκές τεχνητό φως και επικρατούσε μία εμετική μυρωδιά εξαιτίας της ύπαρξης εκεί κοντά μίας βιομηχανίας χημικών λιπασμάτων.

28. Όπως στον Κορυδαλλό, τα κελιά δεν διέθεταν σύστημα συναγερμού, οι κρατούμενοι μοιράζονταν τα κελιά τους με τοξικομανείς φορείς μεταδοτικών ασθενειών και εκείνοι που ήταν μη καπνίζοντες υπέφεραν από παθητικό νικοτινισμό.

29. Οι συνθήκες υγιεινής ήταν ελεεινές, καθώς οι κρατούμενοι μετά το μεσημεριανό ή το βραδινό πετούσαν τα υπόλοιπα των τροφών τους από τα παράθυρα στην αυλή της φυλακής όπου παρέμεναν έως τη διαδικασία του καθαρισμού. Η κατάσταση αυτή ευνοούσε την παρουσία κάθε είδους εντόμων, ιδιαίτερα κατσαρίδων.

30. Οι επισκέψεις ήταν οδυνηρές εξαιτίας της ύπαρξης ενός αδιαφανούς τζαμιού που καθιστούσε δύσκολη την επικοινωνία, και σύντομες λόγω του

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ, ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΕΞΩΤΕΡΙΚΩΝ, ΕΠΙΣΗΜΗ ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ
REPUBLICQUE HELLENIQUE, MINISTERE DES AFFAIRES ETRANGERES,
TRADUCTION OFFICIELLE
HELLENIC REPUBLIC, MINISTRY OF FOREIGN AFFAIRS, OFFICIAL TRANSLATION

Νο Φ 092.22/76

μεγάλου αριθμού των κρατούμενων. Επίσης, οι επισκέψεις καλούμενες «ελεύθερες» δεν ξεπερνούσαν τα δέκα λεπτά και εκτυλίσσονταν παρουσία ενός φύλακα.

31. Το νερό της βρύσης δεν ήταν πόσιμο και ο προσφεύγων ισχυρίζεται ότι έπρεπε να αγοράζει εμφιαλωμένο νερό με δικά του χρήματα.

32. Την 8η Μαΐου 2006, μεταφέρθηκε στη φυλακή της Κέρκυρας, αναπάντεχα, και σύμφωνα με τον ίδιο, εν είδει τιμωρίας, διότι εξέφραζε συχνά παράπονα επιχειρώντας να βελτιώσει τις συνθήκες κράτησης στη φυλακή αυτή.

Β) Εκδοχή της Κυβέρνησης

33. Η Κυβέρνηση διαβεβαιώνει ότι οι κρατούμενοι ήταν κατανεμημένοι σε κελιά (7 τ.μ.) ή σε θαλάμους (25 τ.μ. και ο καθένας εκ των οποίων διέθετε ένα ντους και ένα WC), με επαρκή φωτισμό και εξαερισμό από δύο μεγάλα παράθυρα που έβλεπαν στην αυλή της φυλακής.

34. Σε κάθε θάλαμο, υπήρχε ένα τραπέζι και καρέκλες ή σκαμνιά. Κατά το χρόνο της εισαγωγής τους, όλοι οι κρατούμενοι λάμβαναν ένα στρώμα, κουβέρτες, ένα μαξιλάρι και σεντόνια.

35. Σε κάθε πτέρυγα, υπάρχουν ντους που έχουν ζεστό νερό από τις 15:00 η ώρα έως τις 17:30 η ώρα. Η κεντρική θέρμανση λειτουργεί κάθε μέρα, από την 15η Νοεμβρίου έως την 15η Μαρτίου, από τις 06:30 η ώρα έως τις 08:30 η ώρα και από τις 20:30 η ώρα έως τις 22:00 η ώρα. Αν η θερμοκρασία πέσει κάτω από τους 10 βαθμούς Κελσίου, τα ωράρια αναπροσαρμόζονται. Η φυλακή είναι συνδεδεμένη με το δημόσιο δίκτυο τροφοδότησης με νερό.

36. Κατά την κράτησή του, ο προσφεύγων δεν επωφελήθηκε καμίας άδειας εξόδου.

37. Η φυλακή διαθέτει ένα ιατρικό κέντρο όπου εργάζονται ένας μόνιμος ειδικός παθολόγος, δύο επισκέπτες ειδικοί παθολόγοι, ένας οδοντίατρος, δύο επαγγελματίες νοσηλευτές και πέντε σωφρονιστικοί υπάλληλοι που ασκούν καθήκοντα νοσηλευτών. Κατά το χρόνο της εισαγωγής,

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ, ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΕΞΩΤΕΡΙΚΩΝ, ΕΠΙΣΗΜΗ ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ
REPUBLIQUE HELLENIQUE, MINISTERE DES AFFAIRES ETRANGERES,
TRADUCTION OFFICIELLE
HELLENIC REPUBLIC, MINISTRY OF FOREIGN AFFAIRS, OFFICIAL TRANSLATION

Νο Φ 092.22/76

κάθε κρατούμενος υποβάλλεται σε ιατρική εξέταση το αποτέλεσμα της οποίας σημειώνεται στο βιβλιάριο υγείας του.

38. Τα γεύματα των κρατούμενων διαμορφώνονται από το συμβούλιο της φυλακής σε συνεργασία με τον ιατρό, κυρίως για εκείνους εκ των κρατουμένων που έχουν ανάγκη για προσαρμοσμένη διατροφή. Ειδικά γεύματα προετοιμάζονται για τους κρατούμενους ορισμένων θρησκευμάτων.

39. Όσον αφορά την υγιεινή, σε κάθε διάδρομο και σε κάθε θάλαμο υπάρχουν σκουπιδοτενεκέδες όπου οι κρατούμενοι μπορούν να πετούν τα απορρίμματά τους, κυρίως μετά τα γεύματα. Οι σκουπιδοτενεκέδες αδειάζονται δύο φορές την ημέρα. Ωστόσο, συμβαίνει οι κρατούμενοι να πετούν τα απορρίμματά τους από το παράθυρο στην αυλή. Η καθαριότητα των χώρων, εσωτερικών και εξωτερικών, εξασφαλίζεται από τους ίδιους τους κρατούμενους, δύο φορές την ημέρα κάθε μέρα. Τα απορρίμματα που πετιούνται από το παράθυρο καθαρίζονται μέσα σε προθεσμία πέντε ωρών το μέγιστο.

40. Κατά τη διάρκεια της κράτησής του, ο προσφεύγων εργάστηκε στη συντήρηση του κτιρίου της φυλακής 306 ημέρες το 2003, 300 το 2004, 360 το 2005 και 100 το 2006.

41. Ο υγειονομικός έλεγχος που πραγματοποιήθηκε στον προσφεύγοντα κατά την εισαγωγή του στη φυλακή έδειξε ότι έπασχε από αναιμία. Του συνταγογραφήθηκε αγωγή. Την 18η Σεπτεμβρίου 2003, ο προσφεύγων υπέστη ψυχιατρικό έλεγχο που έδειξε ότι ήταν καλά στην υγεία του. Την 24η Απριλίου 2003, μεταφέρθηκε στο νοσοκομείο «Άγιος Ανδρέας» Πατρών, όπου υπεβλήθη σε εξετάσεις αίματος και ούρων και σε ακτινολογική εξέταση. Την 28η Απριλίου 2006, μεταφέρθηκε στο ίδιο νοσοκομείο για μία νέα αιμοληψία.

3. Η κράτηση στη φυλακή της Κέρκυρας

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ, ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΕΞΩΤΕΡΙΚΩΝ, ΕΠΙΣΗΜΗ ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ
REPUBLIQUE HELLENIQUE, MINISTERE DES AFFAIRES ETRANGERES,
TRADUCTION OFFICIELLE
HELLENIC REPUBLIC, MINISTRY OF FOREIGN AFFAIRS, OFFICIAL TRANSLATION

No Φ 092.22/76

42. Ο προσφεύγων κρατήθηκε εκεί από την 11η Μαΐου 2006 έως την 9η Ιουλίου 2009, ήτοι για 37 μήνες.

α) Εκδοχή του προσφεύγοντα

43. Ο προσφεύγων διαβεβαιώνει ότι τοποθετήθηκε σε ένα κελί 9 τ.μ. μαζί με άλλους δύο κρατούμενους. Επικαλείται ότι το WC δεν βρισκόταν χωριστά από το κελί και ότι το κελί διέθετε μόνο δύο κρεβάτια με αποτέλεσμα ο τρίτος κρατούμενος να κοιμάται στο έδαφος από μπετόν. Ο σοβάς είχε πέσει στο έδαφος λόγω της παλαιότητας.

44. Ο προσφεύγων περιγράφει μία κατάσταση παρόμοια με εκείνη των άλλων φυλακών επικαλούμενος τον παθητικό νικοτινισμό, την συγκατοίκηση με τοξικομανείς, την έλλειψη ψυχιάτρων ή ψυχολόγων, την έλλειψη στρώματος, κουβερτών, μαξιλαριού και σεντονιών για το κρεβάτι και προϊόντων υγιεινής και καθαριότητας, την έλλειψη συντήρησης του κτιρίου, την έλλειψη ζεστού και πόσιμου νερού, αλλά επίσης και το γεγονός ότι η παροχή νερού διαρκούσε μόνο δύο ώρες την ημέρα.

45. Την 30ή Οκτωβρίου 2006, απεβίωσε ο πατέρας του προσφεύγοντα. Ο προσφεύγων ζήτησε από τις αρχές της φυλακής να του δώσουν άδεια να παραστεί στην κηδεία του, αλλά η αίτησή του απορρίφθηκε χωρίς εξήγηση.

46. Την 10η Μαρτίου και την 10η Ιουνίου 2009, το συμβούλιο της φυλακής απέρριψε δύο αιτήσεις αδειάς που υπέβαλε ο προσφεύγων.

β) Εκδοχή της Κυβέρνησης

47. Η Κυβέρνηση διαβεβαιώνει ότι αυτή η φυλακή δέχεται κρατούμενους καταδικασμένους σε ποινές φυλάκισης άνω των πέντε ετών. Οι κρατούμενοι τοποθετούνται σε δέκα πτέρυγες, υπό μορφή τμημάτων, η κάθε μία εκ των οποίων έχει δύο ορόφους. Τα κελιά είναι ατομικά και έχουν

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ, ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΕΞΩΤΕΡΙΚΩΝ, ΕΠΙΣΗΜΗ ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ
REPUBLIQUE HELLENIQUE, MINISTERE DES AFFAIRES ETRANGERES,
TRADUCTION OFFICIELLE
HELLENIC REPUBLIC, MINISTRY OF FOREIGN AFFAIRS, OFFICIAL TRANSLATION

No Φ 092.22/76

επιφάνεια 5,44 τ.μ. (8 τ.μ. μαζί με το WC). Κάθε τμήμα χωράει κατ' αρχήν 15 άτομα. Τα κελιά είναι εφοδιασμένα με ένα ατομικό ντους και με ένα καλοριφέρ και αερίζονται φυσικά. Κάθε τμήμα διαθέτει μία αυλή 60 τ.μ. εκτός από το τμήμα Α του οποίου η αυλή έχει επιφάνεια 70 τ.μ.

48. Το ιατρικό κέντρο της φυλακής απασχολούσε, την εποχή των γεγονότων, έναν ειδικό παθολόγο, έναν ειδικευόμενο ιατρό και δύο βοηθούς νοσηλευτές.

49. Κατά τη διάρκεια της κράτησής του, ο προσφεύγων εργάστηκε από την 16η Ιουνίου 2006 έως την 9η Ιουλίου 2009: ως βοηθός μάγειρα από την 16η Ιουνίου 2006 έως την 3η Ιουλίου 2007, ως υπάλληλος συντήρησης από την 2α Αυγούστου 2007 έως την 6η Φεβρουαρίου 2008 και ως αποθηκάριος από την 7η Φεβρουαρίου 2008 έως την 9η Ιουλίου 2009. Το καθημερινό πρόγραμμα του προσφεύγοντα περιελάμβανε τις ώρες εργασίας από τις 07:30 η ώρα έως τις 12:30 η ώρα και ελεύθερες δραστηριότητες από τις 15:00 η ώρα έως την ώρα του ύπνου το βράδυ.

50. Ο προσφεύγων είχε τοποθετηθεί στο τμήμα Α, σε ένα ατομικό κελί 5,44 τ.μ. (με ένα WC 2,56 τ.μ.). Ωστόσο, κατά τη διάρκεια εκείνης της περιόδου, εξαιτίας των εργασιών που πραγματοποιούνταν σε άλλα τμήματα της φυλακής, μοιραζόταν περιστασιακά το κελί του με έναν άλλο κρατούμενο.

4. Η κράτηση στη φυλακή της Λάρισας

51. Ο προσφεύγων κρατείται εκεί από την 10η Ιουλίου 2009.

α) Εκδοχή του προσφεύγοντα

52. Ο προσφεύγων διαβεβαιώνει ότι τοποθετήθηκε αρχικά σε ένα θάλαμο 25 τ.μ. μαζί με εννέα άλλους κρατούμενους, κατόπιν σε ένα κελί του οποίου δεν διευκρινίζει τις διαστάσεις. Ισχυρίζεται ότι ο θάλαμος δεν είχε ποτέ

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ, ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΕΞΩΤΕΡΙΚΩΝ, ΕΠΙΣΗΜΗ ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ
REPUBLIQUE HELLENIQUE, MINISTERE DES AFFAIRES ETRANGERES,
TRADUCTION OFFICIELLE
HELLENIC REPUBLIC, MINISTRY OF FOREIGN AFFAIRS, OFFICIAL TRANSLATION

No Φ 092.22/76

βαφτεί ούτε απολυμανθεί, γεγονός το οποίο είχε ευνοήσει τον πολλαπλασιασμό χειρών, κατσαρίδων και κουνουπιών. Η φυλακή δεν διέθετε ζεστό νερό παρά την εγκατάσταση φωτοβολταϊκών διατάξεων. Ο προσφεύγων καταγγέλλει, επιπλέον, τις κακές συνθήκες υγιεινής, την υγρασία και τη δυσοσμία εξαιτίας των απορριμμάτων που πετιούνται από τα παράθυρα, την έλλειψη επαρκούς τεχνητού φωτισμού, τη συγκατοίκηση με τοξικομανείς φορείς μεταδοτικών ασθενειών (δήθεν οκτώ στους δέκα συγκρατούμενους στο κελί του προσφεύγοντα), τον παθητικό νικοτινισμό, την έλλειψη συστήματος συναγερμού για την ειδοποίηση των φυλάκων, καθώς και τη μη δυνατότητα να ψηφίσει στις εκλογές της 7ης Ιουνίου και της 4ης Οκτωβρίου 2009.

53. Ο προσφεύγων επικαλείται, επιπλέον, ότι δεν υπεβλήθη σε καμία ιατρική εξέταση σε αυτή τη φυλακή, ούτε άλλωστε σε εκείνες του Κορυδαλλού και της Κέρκυρας.

β) Εκδοχή της Κυβέρνησης

54. Η Κυβέρνηση διαβεβαιώνει ότι η φυλακή αυτή δέχεται κρατούμενους καταδικασμένους σε ποινές κάθειρξης. Την ημερομηνία άσκησης της παρούσης προσφυγής, ο συνολικός αριθμός των κρατούμενων ανερχόταν σε 803.

55. Οι κρατούμενοι διαμένουν σε θαλάμους 25 τ.μ. με λουτρό και τουαλέτα, ή σε κελιά 7 τ.μ. με WC. Υπάρχει ζεστό νερό κάθε μέρα, ορισμένες ώρες. Οι θάλαμοι και τα κελιά φωτίζονται και αερίζονται επαρκώς, διότι τα παράθυρα είναι μεγάλα. Οι εξωτερικές αυλές είναι επίσης μεγάλες και οι κρατούμενοι μπορούν να τρέξουν και να παίξουν ποδόσφαιρο ή μπάσκετ.

56. Η φυλακή διαθέτει ένα ιατρικό κέντρο και ένα οδοντιατρείο όπου εργάζονται ένας μόνιμος ειδικός παθολόγος και ένας μόνιμος οδοντίατρος, καθώς και επτά βοηθοί νοσηλευτές. Οι κρατούμενοι που πάσχουν από καρδιακά, πνευμονικά ή άλλα προβλήματα εξετάζονται από ειδικούς. Οι

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ, ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΕΞΩΤΕΡΙΚΩΝ, ΕΠΙΣΗΜΗ ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ
REPUBLIQUE HELLENIQUE, MINISTERE DES AFFAIRES ETRANGERES,
TRADUCTION OFFICIELLE
HELLENIC REPUBLIC, MINISTRY OF FOREIGN AFFAIRS, OFFICIAL TRANSLATION

Νο Φ 092.22/76

αιμοληψίες λαμβάνουν χώρα στο πανεπιστημιακό νοσοκομείο της Λάρισας. Για το έτος 2011, 5.695 κρατούμενοι εισήχθησαν στο ιατρικό κέντρο της φυλακής και 1.429 μεταφέρθηκαν στο νοσοκομείο της Λάρισας.

57. Ο προσφεύγων τοποθετήθηκε αρχικά σε ένα θάλαμο 23,25 τ.μ. με επτά άλλους κρατούμενους. Ο θάλαμος ήταν εφοδιασμένος με λουτρό με βρύση, WC και ντους. Από την 15η Μαρτίου 2011, βρίσκεται, μαζί με έναν άλλο κρατούμενο, σε ένα ατομικό κελί 9,7 τ.μ. Η Κυβέρνηση παρέχει προς τούτο τις αποφάσεις του συμβουλίου της φυλακής σχετικά με την τοποθέτηση διαφορετικών κρατουμένων, εκ των οποίων και ο προσφεύγων, σε διαφορετικούς θαλάμους και κελιά της φυλακής. Η απόφαση αριθ. 322/2011 διευκρινίζει ότι ο προσφεύγων μετακινήθηκε την 15η Μαρτίου 2011 προς ένα κελί της πτέρυγας Α της φυλακής για «λόγους συνθηκών διαβίωσης». Σε μία επιστολή της 11ης Δεκεμβρίου 2012 προς το Νομικό Συμβούλιο του Κράτους, ο Διευθυντής της φυλακής της Λάρισας παραδέχεται ότι κατά τη φυλάκισή του στο θάλαμο της φυλακής, και εξαιτίας του υπερπληθυσμού, υπήρχαν περίοδοι κατά τη διάρκεια των οποίων ο προσφεύγων μοιραζόταν το θάλαμο μαζί με έναν αριθμό κρατουμένων άνω των επτά, ο οποίος όμως δεν ξεπερνούσε ποτέ τους εννέα.

58. Το 2009, ο προσφεύγων παρακολούθησε μαθήματα στο «σχολείο δεύτερης ευκαιρίας» (τέσσερις ώρες την ημέρα), και ολοκλήρωσε τις σπουδές του το 2011. Μία περίοδος 2.340 ημερών εργασίας μέτρησε ευνοϊκά στη διάρκεια της ποινής του εξαιτίας αυτών των μαθημάτων. Ο προσφεύγων δεν ζήτησε ποτέ να εργαστεί στο εσωτερικό της φυλακής.

59. Ο προσφεύγων υπεβλήθη σε ιατρικό έλεγχο κατά την εισαγωγή του στη φυλακή· κανένα πρόβλημα υγείας δεν διεγνώσθη. Την 10η Ιουλίου 2010, πήγε στο ιατρικό κέντρο και ένα διαιτολόγιο προσαρμοσμένο στα άτομα που πάσχουν από έλκος του συνεστήθη αλλά δεν το ακολούθησε. Έχοντας κληθεί προκειμένου να υποβληθεί σε αιμοληψία, δεν μετέβη στο ραντεβού. Έκτοτε, δεν ζητά καμία βοήθεια για προβλήματα υγείας.

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ, ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΕΞΩΤΕΡΙΚΩΝ, ΕΠΙΣΗΜΗ ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ
REPUBLIQUE HELLENIQUE, MINISTERE DES AFFAIRES ETRANGERES,
TRADUCTION OFFICIELLE
HELLENIC REPUBLIC, MINISTRY OF FOREIGN AFFAIRS, OFFICIAL TRANSLATION

Νο Φ 092.22/76

60. Ο προσφεύγων δεν μπορούσε να ψηφίσει στις εκλογές του Οκτωβρίου 2009, αφού το Εφετείο Αθηνών τον κατέστησε ισόβια έκπτωτο από τα πολιτικά του δικαιώματα.

61. Από την 18η Ιανουαρίου 2012, ο προσφεύγων επωφελείται μίας άδειας εξόδου κάθε δύο μήνες.

II. ΤΟ ΕΦΑΡΜΟΣΤΕΟ ΕΘΝΙΚΟ ΔΙΚΑΙΟ ΚΑΙ ΤΑ ΔΙΕΘΝΗ ΚΕΙΜΕΝΑ

A. Το εθνικό δίκαιο

62. Το άρθρο 572 του Κώδικα Ποινικής Δικονομίας ορίζει:

«1. Ο Εισαγγελέας Πλημμελειοδικών του τόπου όπου η ποινή εκτίεται ασκεί τις αρμοδιότητες που προβλέπονται από τον Κώδικα [Ποινικής Δικονομίας] όσον αφορά τη μεταχείριση των κρατούμενων και ελέγχει την εκτέλεση των ποινών και την εφαρμογή των μέτρων ασφαλείας, σύμφωνα με τις διατάξεις του παρόντος Κώδικα, του Ποινικού Κώδικα και των σχετικών Νόμων.

2. Με σκοπό την άσκηση των παραπάνω καθηκόντων, ο Εισαγγελέας Πλημμελειοδικών επισκέπτεται τη φυλακή τουλάχιστον μία φορά την εβδομάδα. Κατά τη διάρκεια αυτών των επισκέψεων, συναντά τους κρατούμενους που έχουν πρωτύτερα ζητήσει να ακουστούν.»

63. Οι εφαρμοστές διατάξεις στην προκειμένη περίπτωση του Σωφρονιστικού Κώδικα (Νόμος αριθ. 2776/1999) έχουν ως εξής:

Άρθρο 6

Νομική προστασία των κρατούμενων

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ, ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΕΞΩΤΕΡΙΚΩΝ, ΕΠΙΣΗΜΗ ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ
REPUBLIQUE HELLENIQUE, MINISTERE DES AFFAIRES ETRANGERES,
TRADUCTION OFFICIELLE
HELLENIC REPUBLIC, MINISTRY OF FOREIGN AFFAIRS, OFFICIAL TRANSLATION

No Φ 092.22/76

«1. Οι κρατούμενοι έχουν το δικαίωμα να απευθύνονται γραπτώς και σε εύλογα χρονικά διαστήματα στο συμβούλιο της φυλακής, σε περίπτωση παράνομων πράξεων ή διαταγών εναντίον τους και αν οι διατάξεις του παρόντος Κώδικα δεν προβλέπουν άλλη προσφυγή. Μέσα σε δεκαπέντε ημέρες από την κοινοποίηση μίας απορριπτικής απόφασης ή σε ένα μήνα μετά την κατάθεση της αίτησης, αν η διοίκηση παρέλειψε να λάβει μία απόφαση, οι κρατούμενοι έχουν το δικαίωμα να προσφύγουν στο αρμόδιο Δικαστήριο της εκτέλεσης των ποινών. Αν το Δικαστήριο κάνει δεκτή την προσφυγή, διατάσσει μέτρα ικανά να δώσουν πρόσκαιρη λύση στην παράνομη πράξη ή διαταγή (...).»

Άρθρο 21

Χώροι διαμονής των κρατούμενων

«1. Κάθε κρατητήριο (...) διαιρείται σε πολλούς τομείς, χωρίς δυνατότητα επικοινωνίας μεταξύ των κρατούμενων που έχουν τοποθετηθεί εκεί. Οι τομείς αυτοί μπορούν να περιλαμβάνουν κελιά, και, σε εξαιρετικές περιπτώσεις, θαλάμους, κατά προτίμηση χωρητικότητας έξι ατόμων το μέγιστο.

2. Τα ατομικά κελιά έχουν χωρητικότητα τουλάχιστον 35 κυβικά μέτρα και είναι εξοπλισμένα με ένα κρεβάτι, ένα τραπέζι, μία καρέκλα και μία ντουλάπα. Η τοποθέτηση στο κελί ενός δεύτερου κρατούμενου επιτρέπεται εξαιρετικά για μία περιορισμένη ή για μία μόνιμη περίοδο, αν η χωρητικότητα του κελιού είναι τουλάχιστον 40 κυβικά μέτρα. Η διαμονή ενός κρατούμενου σε ένα ατομικό κελί αποτελεί ένα δικαίωμα που μπορεί να γίνει σεβαστό αν οι ίδιες ανάγκες του κρατούμενου το επιβάλλουν και οι εγκαταστάσεις της φυλακής το επιτρέπουν.

(...)

4. Οι θάλαμοι πρέπει να έχουν επιφάνεια τουλάχιστον 6 τετραγωνικά μέτρα για κάθε κρατούμενο και να είναι εξοπλισμένοι με κρεβάτια, ντουλάπες

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ, ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΕΞΩΤΕΡΙΚΩΝ, ΕΠΙΣΗΜΗ ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ
REPUBLIQUE HELLENIQUE, MINISTERE DES AFFAIRES ETRANGERES,
TRADUCTION OFFICIELLE
HELLENIC REPUBLIC, MINISTRY OF FOREIGN AFFAIRS, OFFICIAL TRANSLATION

Νο Φ 092.22/76

και τραπέζια επαρκούς επιφάνειας καθώς και με ένα επαρκή αριθμό από καρέκλες.

5. Τα ατομικά κελιά και οι θάλαμοι έχουν τις δικές τους εγκαταστάσεις θέρμανσης και υγιεινής (νιπτήρες, τουαλέτες). Κάθε εγκατάσταση υγιεινής πρέπει να εξυπηρετεί τρεις κρατούμενους το μέγιστο. Η ύπαρξη ενός ντους στα κελιά και στους θαλάμους δεν είναι απαραίτητη αν υπάρχει ένας επαρκής αριθμός κοινόχρηστων εγκαταστάσεων, με κρύο και ζεστό νερό, για την ατομική υγιεινή και την καθαριότητα κάθε κρατούμενου.

(...)»

Άρθρο 25

Υγιεινή και καθαριότητα

«1. Η Διεύθυνση εξασφαλίζει τις συνθήκες υγιεινής και καθαριότητας στη φυλακή, διατηρεί την καλή λειτουργία όλων των εγκαταστάσεων και παρέχει τα μέσα για την ατομική υγιεινή και την καθαριότητα των κρατούμενων.

(...)»

Άρθρο 26

Υγειονομικός έλεγχος

«1. Ο υγειονομικός έλεγχος των σωφρονιστικών καταστημάτων πραγματοποιείται από τον υγειονομικό ελεγκτή του Υπουργείου Δικαιοσύνης (...) με τη συμμετοχή ενός αντιπροσώπου του τοπικού ιατρικού συλλόγου.

2. Ο έλεγχος διενεργείται κανονικά κατά τις δέκα πρώτες ημέρες κάθε τριμήνου (...) και εξαιρετικά, όταν αυτό κρίνεται αναγκαίο από τον αρμόδιο Δικαστή ή από τον υγειονομικό ελεγκτή του Υπουργείου Δικαιοσύνης (...)»

Άρθρο 36

Φυσική άσκηση και αθλητισμός

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ, ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΕΞΩΤΕΡΙΚΩΝ, ΕΠΙΣΗΜΗ ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ
REPUBLIQUE HELLENIQUE, MINISTERE DES AFFAIRES ETRANGERES,
TRADUCTION OFFICIELLE
HELLENIC REPUBLIC, MINISTRY OF FOREIGN AFFAIRS, OFFICIAL TRANSLATION

Νο Φ 092.22/76

«1. Προκειμένου να διατηρείται η φυσική και ψυχική υγεία των κρατούμενων, προβλέπεται η αφιέρωση τουλάχιστον μίας ώρας την ημέρα στο περπάτημα και την άσκηση στην αυλή της φυλακής ή σε ανοιχτό χώρο αλλά προστατευμένο από τις κλιματικές αλλαγές.

2. Για τη φυσική άσκηση των κρατούμενων, εσωτερικοί χώροι (αίθουσες για αθλητισμό) ή εξωτερικοί (γήπεδα για αθλητισμό) δημιουργούνται, οι οποίοι έχουν την κατάλληλη διαρρύθμιση και εξοπλισμό για την ατομική ή τη συλλογική άσκηση.

(...)»

Άρθρο 37

Ενημέρωση

«1. Κάθε κρατούμενος έχει το δικαίωμα να ενημερώνεται από εφημερίδες, περιοδικά και ραδιοφωνικές ή τηλεοπτικές εκπομπές. Το συμβούλιο της φυλακής ορίζει τους τρόπους άσκησης αυτού του δικαιώματος, καθώς και τον τόπο, το χρόνο και τη σχετική διαδικασία.

(...)»

64. Από τη νομολογία προκύπτει ότι τόσο η αίτηση ενώπιον του συμβουλίου της φυλακής όσο και η έφεση ενώπιον του Δικαστηρίου εκτέλεσης των ποινών μπορούν να αφορούν τις συνθήκες εγκλεισμού στο σωφρονιστικό κατάστημα, όπως, για παράδειγμα, την επιφάνεια του κελιού, την καταλληλότητα των συστημάτων εξαερισμού και θέρμανσης, και τους τρόπους επικοινωνίας του ενδιαφερόμενου με τρίτα πρόσωπα (βλέπε, μεταξύ άλλων, τις αποφάσεις αριθ. 2075/2002 και 175/2003 του Τμήματος βουλευμάτων του Πλημμελειοδικείου Πειραιώς).

65. Οι εφαρμοστέες διατάξεις στην προκειμένη περίπτωση της υπουργικής απόφασης αριθ. 58819/2003, της 7ης Απριλίου 2003, έχουν ως εξής:

No Φ 092.22/76

Άρθρο 6

«1. Ο έλεγχος νομιμότητας σχετικά με την εκτέλεση των στερητικών ποινών της ελευθερίας (...) ασκείται από τον αρμόδιο Εισαγγελέα-Επόπτη.

2. Ο έλεγχος αυτός περιλαμβάνει (...) β) την εγγύηση δίκαιης μεταχείρισης και δικαστικής προστασίας για το σύνολο των κρατούμενων και γ) την ενημέρωση των δικαστικών και διοικητικών αρχών σχετικά με το περιεχόμενο των ακροάσεων ή των εκθέσεων κρατούμενων ή μελών του προσωπικού του σωφρονιστικού καταστήματος που εμφανίζουν ενδείξεις ότι επιλήψιμες πράξεις ή πειθαρχικά αδικήματα διαπράχθηκαν από τους ανωτέρω.»

Άρθρο 7

«1. Στο πλαίσιο της εποπτείας, ο Εισαγγελέας συνεργάζεται με το Διευθυντή και τους Προϊσταμένους βάσει ιεραρχίας των διαφορετικών τομέων του σωφρονιστικού καταστήματος και πραγματοποιεί συστάσεις σχετικά με τα ζητήματα που αφορούν την εκτέλεση των ποινών.

2. Ο Εισαγγελέας-Επόπτης ή ο αναπληρωτής του ασκούν δικαστικές, πειθαρχικές και ελεγκτικές αρμοδιότητες.

Συγκεκριμένα, ο Εισαγγελέας:

1. Μεριμνά για την εφαρμογή των ισχυουσών διατάξεων που αφορούν τη μεταχείριση των κρατούμενων καθώς και εκείνων του Ποινικού Κώδικα και των ειδικών Νόμων σχετικά με την εκτέλεση των ποινών και με την εφαρμογή των μέτρων ασφαλείας. (...)

9. Ακούει τους κρατούμενους, τους συγγενείς τους και τους δικηγόρους των πρώτων, κατόπιν αιτήσεώς τους.

(...)

10. Εξετάζει τα ζητήματα δικαστικής προστασίας των κρατούμενων υποδεικνύοντας στους ενδιαφερόμενους τις ενέργειες που πρέπει να κάνουν και

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ, ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΕΞΩΤΕΡΙΚΩΝ, ΕΠΙΣΗΜΗ ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ
REPUBLIQUE HELLENIQUE, MINISTERE DES AFFAIRES ETRANGERES,
TRADUCTION OFFICIELLE
HELLENIC REPUBLIC, MINISTRY OF FOREIGN AFFAIRS, OFFICIAL TRANSLATION

Νο Φ 092.22/76

δείχνει στις αρμόδιες αρχές πως πρέπει να αντιμετωπίσουν τις αιτήσεις δικαστικής βοήθειας των κρατούμενων (...))»

Άρθρο 25

«Προκειμένου να διασφαλιστεί η καλή λειτουργία του σωφρονιστικού καταστήματος, οι ημέρες και ώρες ακρόασης των κρατούμενων ορίζονται ως εξής:

α. Ο Εισαγγελέας-Επόπτης ακούει κρατούμενους κατά τη διάρκεια τουλάχιστον δύο ωρών μία φορά την εβδομάδα ούτως ώστε να διασφαλίσει τη δίκαιη μεταχείρισή τους και τη δικαστική τους προστασία.

β. Ο Διευθυντής ακούει τους κρατούμενους, αν κριθεί αναγκαίο, για όλα τα ζητήματα που υπάγονται στη δικαιοδοσία του.»

Άρθρο 32

«Επιπλέον των δικαιωμάτων που αναφέρονται στο προηγούμενο άρθρο, η άσκηση από τους κρατούμενους των δικαιωμάτων τους διευκολύνεται από την υιοθέτηση μέτρων που αποσκοπούν στη μείωση των αρνητικών συνεπειών από την εκτέλεση των στερητικών ποινών της ελευθερίας. Συγκεκριμένα, οι κρατούμενοι μπορούν:

(...) 3. να εφοδιαστούν από τη διεύθυνση του σωφρονιστικού ιδρύματος με κάθε προϊόν απαραίτητο για την υγιεινή τους και για την προσωπική τους καθαριότητα καθώς και με τα απαραίτητα ρούχα.»

Άρθρο 37 § 10

«Ο Διευθυντής του σωφρονιστικού καταστήματος λαμβάνει τα αναγκαία μέτρα για τη μείωση των αρνητικών συνεπειών που προκύπτουν από την εκτέλεση των ποινών και από τα στερητικά μέτρα της ελευθερίας.»

No Φ 092.22/76

66. Το άρθρο 105 του εισαγωγικού νόμου του Αστικού Κώδικα έχει ως εξής:

Άρθρο 105

«Το Κράτος υποχρεούται να επανορθώσει τη βλάβη που προκλήθηκε από τις παράνομες πράξεις ή παραλείψεις των οργάνων του κατά την άσκηση της δημόσιας εξουσίας, εκτός από την περίπτωση που η πράξη ή η παράλειψη έλαβε χώρα παραβλέποντας μία διάταξη που προοριζόταν να εξυπηρετήσει το δημόσιο συμφέρον. Το υπαίτιο πρόσωπο είναι αλληλεγγύως υπεύθυνο μαζί με το Κράτος, με την επιφύλαξη των ειδικών διατάξεων σχετικά με την ευθύνη των υπουργών.»

67. Με δύο αποφάσεις αριθ. 2893/2008 και 1215/2010, το Συμβούλιο της Επικρατείας αναγνώρισε ότι ένα άτομο που κρατείται για χρέος απέναντι σε τρίτο, παραβιάζοντας το άρθρο 1050 § 2 του Κώδικα Πολιτικής Δικονομίας, στο ίδιο κελί με άτομα που είχαν ήδη καταδικαστεί για ποινικά αδικήματα, είχε υποστεί ηθική βλάβη και είχε, κατ' εφαρμογή των άρθρων 105 του εισαγωγικού νόμου του Αστικού Κώδικα και 57 του Αστικού Κώδικα, δικαίωμα σε αποζημίωση. Η δήλωση της ακυρότητας της κράτησης και η αποφυλάκιση του ενδιαφερόμενου δεν αποτελούσε ένα λόγο εξαφάνισης της ηθικής βλάβης που εκείνος είχε ήδη υποστεί κατά την κράτησή του. Η έλλειψη χώρων κράτησης κατάλληλων για την κράτηση των ατόμων που είχαν καταδικαστεί για χρέη απέναντι σε τρίτους δεν επαρκούσε για να δικαιολογήσει τη διαγραφή ή τον περιορισμό της ευθύνης του Κράτους. Για τον καθορισμό του ποσού της αποζημίωσης, έπρεπε να ληφθούν υπόψη οι συνθήκες κράτησης. Ωστόσο, η εκτίμηση των συνθηκών κράτησης δεν μπορούσε να οδηγήσει στην εξάλειψη κάθε ηθικής ζημίας, διότι αυτή η τελευταία είχε προκληθεί από τη μόνη παράνομη στέρηση της ελευθερίας του προσφεύγοντα, ανεξαρτήτως κάθε ζητήματος συνθηκών κράτησης. Στις

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ, ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΕΞΩΤΕΡΙΚΩΝ, ΕΠΙΣΗΜΗ ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ
REPUBLIQUE HELLENIQUE, MINISTERE DES AFFAIRES ETRANGERES,
TRADUCTION OFFICIELLE
HELLENIC REPUBLIC, MINISTRY OF FOREIGN AFFAIRS, OFFICIAL TRANSLATION

Νο Φ 092.22/76

αποφάσεις αυτές, το Συμβούλιο της Επικρατείας αναγνώρισε ότι οι ενδιαφερόμενοι στις υποθέσεις αυτές ήταν, εξαιτίας του γεγονότος της κράτησής τους με άτομα καταδικασμένα για ποινικά αδικήματα, εκτεθειμένοι σε λοιδορίες, εξυβρίσεις, προσβολές της σωματικής τους ακεραιότητας, πράξεις βίας που σε τέτοιους χώρους κράτησης στρέφονταν κυρίως εναντίον εκείνων που δεν ήταν εγκληματίες.

68. Το άρθρο 59 του Ποινικού Κώδικα προβλέπει:

«1. Η καταδίκη (...) σε ποινή ισόβιας κάθειρξης επιφέρει αυτόματα την μόνιμη στέρηση των πολιτικών δικαιωμάτων του καταδικασθέντος.»

B. Οι διαπιστώσεις της Ευρωπαϊκής Επιτροπής για την πρόληψη των βασανιστηρίων και της απάνθρωπης ή ταπεινωτικής μεταχείρισης ή τιμωρίας (ΕΠΒ)

1. Οι διαπιστώσεις της ΕΠΒ σχετικά με την φυλακή του Κορυδαλλού στην έκθεσή της της 22ας Νοεμβρίου 2002

69. Κατά την επίσκεψή της στην Ελλάδα της 23ης Σεπτεμβρίου έως την 5η Οκτωβρίου 2001, η ΕΠΒ μετέβη στη φυλακή του Κορυδαλλού. Στην έκθεσή της της 22ας Νοεμβρίου 2002, υπενθύμιζε, αναφερόμενη επίσης στις εκθέσεις της που καταρτίστηκαν κατά τη διάρκεια των προηγούμενων επισκέψεων, ότι τα περισσότερα κελιά αυτής της φυλακής είχαν επιφάνεια 9,5 τ.μ.· ορισμένα είχαν επιφάνεια 8,5 τ.μ. και υπήρχαν επίσης θάλαμοι 100 τ.μ. Αερίζονταν και φωτιζονταν καλά, τόσο με φυσικό όσο και με τεχνητό φως. Προσπάθειες είχαν γίνει προκειμένου να βελτιωθούν οι συνθήκες κράτησης. Παραβάν είχαν τοποθετηθεί για να απομονωθούν οι τουαλέτες, οι πτέρυγες Α και Δ της φυλακής είχαν ανακαινιστεί και το επίπεδο υγιεινής είχε βελτιωθεί σημαντικά. Ωστόσο, ενδείξεις φθοράς ξανάρχιζαν να εμφανίζονται και προβλήματα διαρροής του αποχετευτικού συστήματος της πτέρυγας Δ ήταν

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ, ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΕΞΩΤΕΡΙΚΩΝ, ΕΠΙΣΗΜΗ ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ
REPUBLIQUE HELLENIQUE, MINISTERE DES AFFAIRES ETRANGERES,
TRADUCTION OFFICIELLE
HELLENIC REPUBLIC, MINISTRY OF FOREIGN AFFAIRS, OFFICIAL TRANSLATION

Νο Φ 092.22/76

ορατά. Μία αξιοσημείωτη βελτίωση ήταν επίσης ορατή όσον αφορούσε τα κρεβάτια: οι περισσότεροι κρατούμενοι είχαν λάβει καθαρά στρώματα και κουβέρτες.

70. Το μεγαλύτερο μειονέκτημα σχετικά με τις υλικές συνθήκες ήταν πάντα ο υπερπληθυσμός. Ακόμη κι αν ένα κελί μοιραζόταν μόνο από δύο κρατούμενους, στις περισσότερες των περιπτώσεων υπήρχαν τρεις και μάλιστα τέσσερις κρατούμενοι ανά κελί. Σε ορισμένα κελιά με επιφάνεια 9,5 τ.μ., ο αριθμός των κρατούμενων ανερχόταν σε πέντε και άλλοτε σε έξι (για παράδειγμα στην πτέρυγα Γ). Σε ορισμένους θαλάμους 36,5 τ.μ. τοποθετούνταν δεκαέξι φυλακισμένοι, κυρίως αλλοδαποί εν αναμονή απελάσεως.

71. Η ΕΠΒ συνιστούσε να μην υπάρχουν περισσότεροι από τρεις κρατούμενοι σε ένα κελί 9,5 τ.μ. και προσπάθειες να γίνουν να μειωθεί ο αριθμός τους στους δύο.

2. Οι διαπιστώσεις της ΕΠΒ σχετικά με την φυλακή του Κορυδαλλού στην έκθεσή της της 10ης Ιανουαρίου 2012

72. Κατά την επίσκεψή της στην Ελλάδα της 20ής έως την 27η Ιανουαρίου 2011, η ΕΠΒ μετέβη εκ νέου στη φυλακή του Κορυδαλλού. Στην έκθεσή της της 10ης Ιανουαρίου 2012, σημείωνε ότι η φυλακή μετρούσε 2.345 κρατούμενους ενώ η επίσημη χωρητικότητά της ήταν μόνο για 700 κρατούμενους. Υπογράμμισε ότι παρά τη σύστασή της να μειωθεί ο αριθμός των κρατούμενων κάθε ατομικού κελιού (επιφάνειας 9,5 τ.μ.) σε δύο κρατούμενους ανά κελί, οι αρχές δεν είχαν λάβει κανένα μέτρο προς τούτο και τα κελιά εξακολουθούσαν να μετρούν τρεις, τέσσερις και μάλιστα πέντε κρατούμενους.

73. Η έκθεση υποδείκνυε επίσης ότι επειδή ο αριθμός του προσωπικού της φυλακής ήταν ανεπαρκής, τον ουσιαστικό έλεγχο των τμημάτων όπου ήταν τοποθετημένοι οι κρατούμενοι τον είχαν αναλάβει οι ίδιοι οι κρατούμενοι.

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ, ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΕΞΩΤΕΡΙΚΩΝ, ΕΠΙΣΗΜΗ ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ
REPUBLICQUE HELLENIQUE, MINISTERE DES AFFAIRES ETRANGERES,
TRADUCTION OFFICIELLE
HELLENIC REPUBLIC, MINISTRY OF FOREIGN AFFAIRS, OFFICIAL TRANSLATION

No Φ 092.22/76

3. Οι διαπιστώσεις της ΕΠΒ σχετικά με την φυλακή της Πάτρας στην έκθεσή της της 17ης Νοεμβρίου 2010

74. Κατά την επίσκεψή της στην Ελλάδα της 17ης έως την 29η Σεπτεμβρίου 2009, η ΕΠΒ μετέβη για πρώτη φορά στη φυλακή της Πάτρας. Στην έκθεσή της της 17ης Νοεμβρίου 2010, η ΕΠΒ διαπίστωνε ότι η φυλακή βρισκόταν σε μία βιομηχανική ζώνη της πόλης και είχε χτιστεί το 1974. Αποτελείτο από τρεις κύριες πτέρυγες (Α, Β και Γ) τριών ορόφων η κάθε μία και από μία μικρότερη για τους κρατούμενους που εργάζονταν. Την εποχή της επίσκεψης, η φυλακή χωρητικότητας 380 ατόμων, μετρούσε 709.

75. Οι κύριες πτέρυγες περιελάμβαναν θαλάμους 22,5 τ.μ. στους οποίους τοποθετούνταν έως δέκα κρατούμενοι. Παρά τον υπερπληθυσμό, ο αερισμός και ο φυσικός και τεχνητός φωτισμός ήταν ικανοποιητικοί. Κάθε θάλαμος είχε ένα παράρτημα με μία τουαλέτα, ένα νεροχύτη (ο οποίος χρησιμοποιείτο και για το πλύσιμο των πιάτων) και ένα ντους (με κρύο νερό). Υπήρχαν επίσης κοινόχρηστα ντους στο ισόγειο κάθε πτέρυγας.

76. Πολλοί κρατούμενοι παραπονούνταν για την έλλειψη προσωπικού χώρου, ιδιαίτερα επειδή οι περισσότεροι εξ αυτών έκτιαν μακρόχρονες ποινές, και για τις κακές συνθήκες υγιεινής, που οφείλονταν κυρίως στην έλλειψη προϊόντων καθαριότητας.

77. Οι συνθήκες κράτησης στους τέσσερις θαλάμους της πτέρυγας Δ, που μετρούσε συνολικά εξήντα κρατούμενους, ήταν υποφερτές, παρόλο που κάθε κρατούμενος διέθετε λιγότερα από 3 τ.μ.

78. Η φυλακή είχε έναν ιατρό πλήρους απασχόλησης και δύο άλλοι μετέβαιναν εκεί για επισκέψεις δύο φορές την εβδομάδα. Είχε επίσης μία ειδικευμένη νοσηλεύτρια που τη βοηθούσαν τέσσερις φύλακες οι οποίοι είχαν μία κάποια εμπειρία στη νοσοκομειακή περίθαλψη. Η θέση του ψυχιάτρου ήταν κενή.

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ, ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΕΞΩΤΕΡΙΚΩΝ, ΕΠΙΣΗΜΗ ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ
REPUBLIQUE HELLENIQUE, MINISTERE DES AFFAIRES ETRANGERES,
TRADUCTION OFFICIELLE
HELLENIC REPUBLIC, MINISTRY OF FOREIGN AFFAIRS, OFFICIAL TRANSLATION

Νο Φ 092.22/76

4. Η δημόσια δήλωση σχετικά με την Ελλάδα που έγινε από την ΕΠΒ την 15η Μαρτίου 2011, πάνω στο θέμα των σωφρονιστικών καταστημάτων:

79. Τα αποσπάσματα επί του θέματος της δήλωσης αυτής έχουν ως εξής:

«8. Η ΕΠΒ διαρκώς υπενθύμιζε την αναγκαιότητα να βρεθούν λύσεις στη διαρθρωτική ανεπάρκεια της πολιτικής της Ελλάδας ως προς το θέμα της κράτησης, και αναζήτησε να εκτελέσει τον προληπτικό της ρόλο συνιστώντας την υιοθέτηση συγκεκριμένων μέτρων που θα εγγυηθούν ότι όλοι οι αλλοδαποί υπό παράνομο καθεστώς οι οποίοι στερούνται της ελευθερίας τους θα κρατούνται υπό αξιοπρεπείς συνθήκες. Ωστόσο, η Επιτροπή ξαναβρέθηκε αντιμέτωπη με την αδράνεια των ελληνικών αρχών απέναντι στις σοβαρές ανησυχίες που έθετε.

9. Το ίδιο ισχύει και για την κατάσταση που επικρατεί στα σωφρονιστικά καταστήματα. Η ΕΠΒ διαπίστωσε μία συνεχή επιδείνωση των συνθηκών κράτησης και της μεταχείρισης των κρατούμενων κατά την τελευταία δεκαετία. Η Επιτροπή ταυτοποίησε έναν συγκεκριμένο αριθμό βασικών διαρθρωτικών ζητημάτων που εμποδίζουν τις απόπειρες οι οποίες αποσκοπούν να δώσουν λύση σε αυτήν την κατάσταση. Μεταξύ αυτών, αρμόζει να αναφερθούν η απουσία στρατηγικού πλάνου με στόχο τη διοίκηση των σωφρονιστικών καταστημάτων, τα οποία είναι γνωστά για την πολυπλοκότητά τους, η απουσία ουσιαστικού συστήματος αναγνώρισης και επιτήρησης και η μη προσαρμοσμένη διαχείριση του προσωπικού. Η ΕΠΒ προέβαλε στις εκθέσεις της τις κακές υλικές συνθήκες, την απουσία κατάλληλου καθεστώτος δραστηριοτήτων και την ανεπαρκή υγειονομική περίθαλψη. Διαπίστωσε ότι εξαιτίας της απόλυτης έλλειψης προσαρμοστικότητας ως προς το προσωπικό, η διαχείριση των γεγονότων στα

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ, ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΕΞΩΤΕΡΙΚΩΝ, ΕΠΙΣΗΜΗ ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ
REPUBLIQUE HELLENIQUE, MINISTERE DES AFFAIRES ETRANGERES,
TRADUCTION OFFICIELLE
HELLENIC REPUBLIC, MINISTRY OF FOREIGN AFFAIRS, OFFICIAL TRANSLATION

Νο Φ 092.22/76

τιμήματα κράτησης ορισμένων σωφρονιστικών καταστημάτων όπου έγιναν επισκέψεις είχε σταδιακά αφηθεί στο έλεος των πιο ισχυρών ομάδων κρατούμενων. Όλα αυτά τα ζητήματα επιβαρύνονται από τον σοβαρό υπερπληθυσμό που επικρατεί στις περισσότερες ελληνικές φυλακές.

10. Οι ελληνικές αρχές πρέπει τώρα να αναγνωρίσουν ότι το σωφρονιστικό σύστημα έτσι όπως λειτουργεί σήμερα δεν είναι ικανό να προτείνει συνθήκες ασφαλείας στους κρατούμενους. Προέκυψε από τις συζητήσεις με τη διοίκηση των φυλακών στην Αθήνα ότι οι αρχές δεν αντιλαμβάνονταν επαρκώς την πραγματικότητα της κατάστασης που επικρατεί στα σωφρονιστικά καταστήματα της χώρας.»

ΩΣ ΠΡΟΣ ΤΟ ΝΟΜΙΚΟ ΜΕΡΟΣ

I. ΣΧΕΤΙΚΑ ΜΕ ΤΗΝ ΕΠΙΚΑΛΟΥΜΕΝΗ ΠΑΡΑΒΑΣΗ ΤΟΥ ΑΡΘΡΟΥ 3
ΤΗΣ ΣΥΜΒΑΣΗΣ

80. Ο προσφεύγων παραπονείται για τις συνθήκες κράτησής του σε τέσσερις φυλακές στις οποίες είχε κρατηθεί, και είναι ακόμη κρατούμενος, από την 28η Φεβρουαρίου 2001. Επικαλείται παράβαση του άρθρου 3 της Σύμβασης που έχει ως εξής:

«Κανείς δεν μπορεί να υποβληθεί σε βασανιστήρια ούτε σε τιμωρία ούτε σε απάνθρωπη ή ταπεινωτική μεταχείριση.»

A. Επί του παραδεκτού

I. Οι συνθήκες κράτησης

α) Θέσεις των μερών

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ, ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΕΞΩΤΕΡΙΚΩΝ, ΕΠΙΣΗΜΗ ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ
REPUBLIQUE HELLENIQUE, MINISTERE DES AFFAIRES ETRANGERES,
TRADUCTION OFFICIELLE
HELLENIC REPUBLIC, MINISTRY OF FOREIGN AFFAIRS, OFFICIAL TRANSLATION

No Φ 092.22/76

81. Κατ' αρχάς, η Κυβέρνηση υποστηρίζει ότι οι αιτιάσεις σχετικά με τις συνθήκες κράτησης στις φυλακές του Κορυδαλλού, της Πάτρας και της Κέρκυρας, και οι οποίες είναι διαφορετικές από εκείνες που σχετίζονται με τις συνθήκες στη φυλακή της Λάρισας, είναι απαράδεκτες διότι διατυπώνονται εκτός της προθεσμίας των έξι μηνών και δεν μπορούν να θεωρηθούν ότι αναφέρονται σε μία συνεχή κατάσταση.

82. Κατά δεύτερο λόγο, η Κυβέρνηση ισχυρίζεται ότι οι πιο συγκεκριμένες αιτιάσεις σχετικά με τον περιορισμένο προσωπικό χώρο καθώς και με την έλλειψη προϊόντων υγιεινής, φωτισμού, θέρμανσης και κελιών για τους μη καπνίζοντες πρέπει να απορριφθούν για μη εξάντληση των εθνικών ενδίκων μέσων. Ειδικότερα, ο προσφεύγων παρέλειψε να ασκήσει μία αγωγή βασιζόμενη στο άρθρο 105 του εισαγωγικού νόμου του Αστικού Κώδικα, που αποτελεί ένα αποτελεσματικό ένδικο μέσο για τη διαπίστωση ενδεχόμενων κακών συνθηκών κράτησης και για τη λήψη αποζημίωσης για υλική και ηθική βλάβη. Επιπλέον, ο προσφεύγων δεν έκανε χρήση των δυνατοτήτων που παρέχει το άρθρο 572 του Κώδικα Ποινικής Δικονομίας και οι σχετικές διατάξεις του Σωφρονιστικού Κώδικα καθώς και εκείνες της υπουργικής απόφασης αριθ. 58819/2003.

83. Κατά τρίτο λόγο, η Κυβέρνηση διαβεβαιώνει ότι οι αιτιάσεις που αφορούν την ιατρική περίθαλψη, την έλλειψη ψυχολόγων, συστημάτων ασφαλείας, μέτρων για την αποφυγή μετάδοσης των μεταδοτικών ασθενειών είναι επίσης απαράδεκτες διότι πρόκειται για ισχυρισμούς γενικού χαρακτήρα που δεν έχουν σχέση με την κατάσταση του προσφεύγοντος. Οι αιτιάσεις του προσφεύγοντος δεν έχουν σχέση με κανένα συγκεκριμένο γεγονός ή ισχυρισμό που θα παρουσίαζε έναν κίνδυνο για την υγεία του ή την ασφάλεια του.

84. Επικαλούμενος τη νομολογία του Δικαστηρίου, ο προσφεύγων εξηγεί, με γενικό τρόπο, ότι, υπό τις συνθήκες της υπόθεσης, έκανε ότι μπορούσε ευλόγως να κάνει για να εξαντλήσει τα υπάρχοντα εθνικά ένδικα

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ, ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΕΞΩΤΕΡΙΚΩΝ, ΕΠΙΣΗΜΗ ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ
REPUBLIQUE HELLENIQUE, MINISTERE DES AFFAIRES ETRANGERES,
TRADUCTION OFFICIELLE
HELLENIC REPUBLIC, MINISTRY OF FOREIGN AFFAIRS, OFFICIAL TRANSLATION

No Φ 092.22/76

μέσα που του ήταν προσβάσιμα και ότι το αποζημιωτικό ένδικο μέσο του προαναφερόμενου άρθρου 105 δεν ήταν ένα ένδικο μέσο προσαρμοσμένο στο είδος των αιτιάσεων που επιθυμούσε να προβάλλει. Όσο για το ζήτημα της τήρησης της προθεσμίας των έξι μηνών, ο προσφεύγων υποστηρίζει ότι το άρθρο 35 § 1 δεν μπορεί να ερμηνευτεί κατά τρόπο που θα απαιτούσε από έναν προσφεύγοντα να προσφύγει στο Δικαστήριο με την αιτίασή του προτού η σχετική κατάσταση με το ζήτημα που διακυβεύεται να αποτελέσει το αντικείμενο μίας οριστικής απόφασης σε εθνικό επίπεδο (*Varnava και λοιποί κατά Τουρκίας* [GC], αριθ. 16064/90, 16065/90, 16066/90, 16068/90, 16069/90, 16070/90, 16071/90, 16072/90 και 16073/90, § 157, CEDH).

β) Εκτίμηση του Δικαστηρίου

i. Εξάντληση των εθνικών ενδίκων μέσων

85. Το Δικαστήριο υπενθυμίζει ότι η βάση του κανόνα της εξάντλησης των εθνικών ενδίκων μέσων που διατυπώνεται στο άρθρο 35 § 1 της Σύμβασης συνίσταται στο ότι πριν να προσφύγει σε διεθνές δικαστήριο, ο προσφεύγων πρέπει να έχει δώσει στο υπεύθυνο Κράτος τη δυνατότητα να δώσει λύση στις επικαλούμενες παραβάσεις με εθνικά μέσα, χρησιμοποιώντας τις δικαστικές πηγές που παρέχονται από την εθνική νομοθεσία, αρκεί εκείνες να αποδειχθούν αποτελεσματικές και επαρκείς (βλέπε, μεταξύ άλλων, *Fressoz και Roire κατά Γαλλίας* [GC], αριθ. 29183/95, § 37, CEDH 1999-I). Ο κανόνας αυτός στηρίζεται στην υπόθεση, αντικείμενο του άρθρου 13 της Σύμβασης – με το οποίο παρουσιάζει μεγάλη συνάφεια –, ότι η εσωτερική τάξη παρέχει ένα αποτελεσματικό ένδικο μέσο ως προς την επικαλούμενη παράβαση (*Kudla κατά Πολωνίας* [GC], αριθ. 30210/96, § 152, CEDH 2000-XI). Το άρθρο 35 § 1 της Σύμβασης ορίζει την εξάντληση μόνο των ενδίκων μέσων σχετικά με τις επικαλούμενες παραβάσεις που είναι συγχρόνως διαθέσιμα και κατάλληλα.

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ, ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΕΞΩΤΕΡΙΚΩΝ, ΕΠΙΣΗΜΗ ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ
REPUBLIQUE HELLENIQUE, MINISTERE DES AFFAIRES ETRANGERES,
TRADUCTION OFFICIELLE
HELLENIC REPUBLIC, MINISTRY OF FOREIGN AFFAIRS, OFFICIAL TRANSLATION

No Φ 092.22/76

Πρέπει να υφίστανται σε επαρκή βαθμό βεβαιότητας όχι μόνο στη θεωρία αλλά και στην πράξη, χωρίς την οποία τους λείπει η ζητούμενη αποτελεσματικότητα και προσβασιμότητα· εναπόκειται στο εναγόμενο Κράτος να αποδείξει ότι οι απαιτήσεις αυτές συντρέχουν (βλέπε, μεταξύ πολλών άλλων, *Dalia κατά Γαλλίας*, 19 Φεβρουαρίου 1998, § 38, *Recueil des arrêts et décisions* 1998-I).

86. Όσο για την προϋπόθεση της εξάντλησης των εθνικών ενδίκων μέσων, το Δικαστήριο υπογραμμίζει ότι στην προκειμένη περίπτωση ο προσφεύγων δεν παραπονεύεται αποκλειστικά για την προσωπική του κατάσταση, αλλά επικαλείται ότι επηρεάζεται προσωπικά από τις συνθήκες που επικρατούν μέσα στη φυλακή (βλέπε, *mutatis mutandis*, *A.A. κατά Ελλάδας*, αριθ. 12186/08, § 47, 22 Ιουλίου 2010, και *Σαμαράς και λοιποί κατά Ελλάδας*, αριθ. 11463/09, § 48, 28 Φεβρουαρίου 2012). Επακολουθεί ότι τα ένδικα μέσα που υποδεικνύονται από την Κυβέρνηση δεν μπορούν να θεωρηθούν ως εφαρμοστέα για την αιτίαση σχετικά με τη δυσαρέσκεια που επιφέρει ο υπερπληθυσμός στην κατάσταση του προσφεύγοντος.

87. Πάνω στο θέμα του ένδικου μέσου που προβλέπεται από το προαναφερόμενο άρθρο 105, το Δικαστήριο επαναλαμβάνει ότι ένα αποκλειστικά αποζημιωτικό ένδικο μέσο δεν μπορεί να θεωρηθεί ως επαρκές σε ζητήματα συνθηκών εγκλεισμού ή κράτησης δήθεν αντίθετων με το άρθρο 3, στο βαθμό που, εκ φύσεως, ένα τέτοιο ένδικο μέσο δεν έχει «προληπτική» ισχύ – κατ' αυτήν την έννοια δεν είναι σε θέση να αποτρέψει τη συνέχιση της επικαλούμενης παράβασης ή να επιτρέψει στους κρατούμενους να λάβουν βελτίωση των υλικών συνθηκών κράτησής τους (*Cenbauer κατά Κροατίας* (déc.), αριθ. 73786/01, 5 Φεβρουαρίου 2004· *Norbert Sikorski κατά Πολωνίας*, αριθ. 17599/05, § 116, 22 Οκτωβρίου 2009· *Mandic και Jovic κατά Σλοβενίας*, αριθ. 5774/10 και 5985/10, § 116, 20 Οκτωβρίου 2011· *Parascineti κατά Ρουμανίας*, αριθ. 32060/05, § 38, 13 Μαρτίου 2012). Από αυτήν την άποψη, ούτως ώστε ένα σύστημα προστασίας των δικαιωμάτων των κρατούμενων που διασφαλίζονται από το άρθρο 3 της Σύμβασης να είναι αποτελεσματικό, τα

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ, ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΕΞΩΤΕΡΙΚΩΝ, ΕΠΙΣΗΜΗ ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ
REPUBLIQUE HELLENIQUE, MINISTERE DES AFFAIRES ETRANGERES,
TRADUCTION OFFICIELLE
HELLENIC REPUBLIC, MINISTRY OF FOREIGN AFFAIRS, OFFICIAL TRANSLATION

Νο Φ 092.22/76

προληπτικά και αποζημιωτικά ένδικα μέσα πρέπει να συνυπάρχουν με συμπληρωματικό τρόπο (*Ananyev και λοιποί κατά Ρωσίας*, αριθ. 42525/07 και 60800/08, § 98, 10 Ιανουαρίου 2012).

88. Το Δικαστήριο σημειώνει ότι ο ελληνικός σωφρονιστικός κώδικας περιλαμβάνει άρθρα που δημιουργούν προς όφελος των κρατούμενων δικαιώματα υποκείμενα στη δικαιοδοσία δικαστηρίου. Τούτο ισχύει για παράδειγμα για το άρθρο 21 § 4 που ορίζει ότι οι θάλαμοι πρέπει να έχουν επιφάνεια τουλάχιστον 6 τ.μ. για κάθε κρατούμενο. Το άρθρο αυτό, μεταξύ άλλων, θα μπορούσαν να επικαλεστούν οι κρατούμενοι σε μία αγωγή αποζημίωσης βασιζόμενη στο προαναφερθέν άρθρο 105 και στο άρθρο 57 του Αστικού Κώδικα. Σε υποθέσεις όπου αμφισβητούνται οι συνθήκες κράτησης, όπως αυτές που περιγράφονται από τον προσφεύγοντα στην προκειμένη περίπτωση, η άσκηση μίας τέτοιας αγωγής θα αποτελούσε ουσιαστικό προκαταρκτικό όρο για την προσφυγή στο Δικαστήριο, από την άποψη της εξάντλησης των εθνικών ένδικων μέσων, από έναν προσφεύγοντα που θα είχε ξαναβρεί την ελευθερία του πριν από την προσφυγή αυτή. Ας υποθέσουμε ότι τα δικαστήρια ακολουθούν τη νομολογία του Συμβουλίου της Επικρατείας, που διαγράφεται από τις αποφάσεις αριθ. 2893/2008 και αριθ. 1215/2010 (παράγραφος 67 παραπάνω) και χορηγούν αποζημίωση, τούτο θα κατέληγε στο ίδιο αποτέλεσμα με εκείνο που θα αναζητούσε ο προσφεύγων που προσφεύγει στο Δικαστήριο: λήψη αποζημίωσης για την επικαλούμενη ηθική βλάβη. Αντίθετα, για τον προσφεύγοντα που προσφεύγει στο Δικαστήριο ενώ είναι πάντα σε κράτηση, η λύση αυτή δεν μπορεί να θεωρηθεί αποτελεσματική με σκοπό την εξάντληση διότι της λείπει ο προληπτικός χαρακτήρας κατά την έννοια της προαναφερόμενης νομολογίας του Δικαστηρίου.

89. Πρέπει λοιπόν το Δικαστήριο να απορρίψει την ένσταση της Κυβέρνησης που απορρέει από τη μη εξάντληση των εθνικών ένδικων μέσων με στόχο τις συνθήκες της κράτησής του και στις τέσσερις φυλακές.

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ, ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΕΞΩΤΕΡΙΚΩΝ, ΕΠΙΣΗΜΗ ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ
REPUBLICQUE HELLENIQUE, MINISTERE DES AFFAIRES ETRANGERES,
TRADUCTION OFFICIELLE
HELLENIC REPUBLIC, MINISTRY OF FOREIGN AFFAIRS, OFFICIAL TRANSLATION

No Φ 092.22/76

ii. Προθεσμία έξι μηνών

90. Επιπλέον, το Δικαστήριο υπενθυμίζει ότι δυνάμει του άρθρου 35 § 1 της Σύμβασης, δεν μπορεί να επιληφθεί μίας υπόθεσης παρά μόνο «μέσα σε προθεσμία έξι μηνών από την ημερομηνία της οριστικής εθνικής απόφασης». Εν προκειμένω, το Δικαστήριο επισημαίνει ότι αυτό το σκέλος της αιτίασης του προσφεύγοντα από την πλευρά του άρθρου 3 αφορά τις συνθήκες κράτησής του στις φυλακές του Κορυδαλλού, της Πάτρας, της Κέρκυρας και της Λάρισας.

91. Ο προσφεύγων κρατήθηκε στις τρεις πρώτες φυλακές αντίστοιχα από την 28η Φεβρουαρίου 2001 έως την 30ή Ιουλίου 2002, από την 30ή Ιουλίου 2002 έως την 8η Μαΐου 2006 και από την 11η Μαΐου 2006 έως την 9η Ιουλίου 2009. Όσον αφορά την φυλακή του Κορυδαλλού, το Δικαστήριο σημειώνει ότι η ΕΠΒ, κατά την επίσκεψη της σε αυτή τη φυλακή το 2001, είχε επισημάνει τον ενυπάρχοντα ήδη και τότε υπερπληθυσμό, κάτι το οποίο η Κυβέρνηση δεν αμφισβητεί πραγματικά αποδεχόμενη ότι ήταν συνηθισμένο στα κελιά να τοποθετούνται δύο, τρεις και μάλιστα τέσσερις κρατούμενοι. Στη φυλακή της Πάτρας, το Δικαστήριο σημειώνει ότι η Κυβέρνηση δεν διαψεύδει ούτε τις διαβεβαιώσεις του προσφεύγοντος σύμφωνα με τις οποίες ήταν τοποθετημένος σε ένα θάλαμο 25 τ.μ. μαζί με άλλους εννέα κρατούμενους, ούτε τις διαπιστώσεις της ΕΠΒ που αφορούσαν τον υπερπληθυσμό σε αυτή τη φυλακή. Όμως, στη φυλακή της Κέρκυρας, η κατάσταση του προσφεύγοντος άλλαξε αισθητά. Η Κυβέρνηση παρείχε συγκεκριμένη περιγραφή της τοποθέτησης των κρατούμενων σε αυτή τη φυλακή. Ο προσφεύγων κρατήθηκε εκεί σε ένα κελί 8 τ.μ. περίπου (κελί επιφάνειας 5,44 τ.μ. και WC επιφάνειας 2,56 τ.μ.). Στο σημείο αυτό, οι υπολογισμοί του προσφεύγοντος, ο οποίος εκτιμά την επιφάνεια σε 9 τ.μ., συγκλίνουν με τις πληροφορίες αυτές. Αν ο προσφεύγων παραπονείται ότι έπρεπε να μοιραστεί το χώρο αυτό με άλλους δύο κρατούμενους, δεν αμφισβητεί τον ισχυρισμό της Κυβέρνησης σύμφωνα

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ, ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΕΞΩΤΕΡΙΚΩΝ, ΕΠΙΣΗΜΗ ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ
REPUBLICQUE HELLENIQUE, MINISTERE DES AFFAIRES ETRANGERES,
TRADUCTION OFFICIELLE
HELLENIC REPUBLIC, MINISTRY OF FOREIGN AFFAIRS, OFFICIAL TRANSLATION

No Φ 092.22/76

με τον οποίο η κατάσταση αυτή δεν ήταν παρά περιστασιακή. Από την άλλη πλευρά, την 16η Ιουνίου 2006, ήτοι ένα μήνα μετά την άφιξή του, έως την 9η Ιουλίου 2009, ημερομηνία της μεταφοράς του στη Λάρισα, εργάστηκε μέσα στη φυλακή (από τις 07:30 η ώρα έως τις 12:30 η ώρα) και το καθημερινό πρόγραμμα προέβλεπε ελεύθερες δραστηριότητες από τις 15:00 η ώρα έως την ώρα του ύπνου το βράδυ (παράγραφοι 49-50 ανωτέρω). Η κατάσταση στη Λάρισα, όπου ο προσφεύγων κρατήθηκε στη συνέχεια, ξεχωρίζει εμφανώς από εκείνη στην Κέρκυρα. Πράγματι, ο προσφεύγων διέθετε εκεί, στην αρχή, 3,12 τ.μ. σύμφωνα με την Κυβέρνηση και 2,5 τ.μ. σύμφωνα με τον ίδιο. Ούτε και εκεί εργάστηκε.

92. Το Δικαστήριο σημειώνει ότι η κράτηση του προσφεύγοντος στη φυλακή της Κέρκυρας έλαβε τέλος την 9η Ιουλίου 2009 ενώ η προσφυγή ασκήθηκε ενώπιόν του την 10η Ιουνίου 2011, ήτοι πέρα από την προθεσμία των έξι μηνών που προβλέπεται από το άρθρο 35 § 1 της Σύμβασης. Το Δικαστήριο επισημαίνει ότι δεν υφίσταται καμία ιδιαίτερη συνθήκη που να του επιτρέπει να θεωρήσει ότι η κράτηση του προσφεύγοντος στη φυλακή της Κέρκυρας και η μεταγενέστερη κράτηση στη φυλακή της Λάρισας αποτελούν μία «συνεχή κατάσταση» που να δικαιολογεί μία εξέταση του συνόλου της περιόδου κράτησης για το οποίο παραπονείται ο προσφεύγων (*Novinskiy κατά Ρωσίας* (déc.), αριθ. 11982/02, § 96, 6 Δεκεμβρίου 2007· *Maltabar και Maltabar κατά Ρωσίας*, αριθ. 6954/02, § 83, 29 Ιανουαρίου 2009· *Ananyev και λοιποί*, § 76, που προαναφέρθηκε, και *Mitrokhin κατά Ρωσίας*, αριθ. 35648/04, § 38, 24 Ιανουαρίου 2012). Αν υποθέσουμε μάλιστα ότι οι συνθήκες κράτησης του προσφεύγοντος στις φυλακές του Κορυδαλλού και της Πάτρας μπορούν να θεωρηθούν ως περίπου παραπλήσιες με εκείνες της Λάρισας, τότε η κράτηση στη φυλακή της Κέρκυρας υποδεικνύει μία ξεκάθαρη διακοπή σχετικά με την κατάσταση εγκλεισμού του προσφεύγοντος.

93. Δεδομένου ότι δεν υπάρχει κάποιο ουσιαστικό ένδικο μέσο για το σκοπό αυτό, το σημείο έναρξης της προθεσμίας των έξι μηνών για να

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ, ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΕΞΩΤΕΡΙΚΩΝ, ΕΠΙΣΗΜΗ ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ
REPUBLIQUE HELLENIQUE, MINISTERE DES AFFAIRES ETRANGERES,
TRADUCTION OFFICIELLE
HELLENIC REPUBLIC, MINISTRY OF FOREIGN AFFAIRS, OFFICIAL TRANSLATION

No Φ 092.22/76

παραπονεθεί ο προσφεύγων για τις συνθήκες κράτησης στις φυλακές του Κορυδαλλού, της Πάτρας και της Κέρκυρας είναι η 9η Ιουλίου 2009, ημερομηνία κατά την οποία μεταφέρθηκε στη φυλακή της Λάρισας. Το Δικαστήριο σημειώνει επιπλέον ότι ο προσφεύγων καταδικάστηκε σε ισόβια στερητική ποινή της ελευθερίας και άρα ήταν έγκλειστος στη φυλακή της Λάρισας την ημερομηνία άσκησης της προσφυγής του ενώπιον του Δικαστηρίου.

94. Επακολουθεί ότι αυτό το σκέλος της προσφυγής, όσον αφορά τις συνθήκες κράτησης στις φυλακές του Κορυδαλλού, της Πάτρας και της Κέρκυρας, πρέπει να απορριφθεί για μη τήρηση της προθεσμίας των έξι μηνών, κατ' εφαρμογήν του άρθρου 35 §§ 1 και 4 της Σύμβασης.

95. Το Δικαστήριο διαπιστώνει, επιπλέον, ότι η αιτίαση σχετικά με τις συνθήκες κράτησης στη φυλακή της Λάρισας δεν είναι πρόδηλα κακώς στηριζόμενη κατά την έννοια του άρθρου 35 § 3 της Σύμβασης. Επισημαίνει επίσης ότι δεν προσκρούει σε κανένα άλλο λόγο απαράδεκτου. Αρμόζει λοιπόν να την κηρύξει παραδεκτή.

2. Η άρνηση να επιτραπεί στον προσφεύγοντα να ψηφίσει στις εκλογές

96. Ο προσφεύγων παραπονείται επίσης για την άρνηση με την οποία ήρθε αντιμέτωπος, ενώ βρισκόταν στη φυλακή της Λάρισας, να ψηφίσει στις εκλογές της 7ης Ιουνίου και της 4ης Οκτωβρίου 2009. Το Δικαστήριο σημειώνει ότι προβάλλει αυτήν την αιτίαση στο πλαίσιο των παραπόνων του σχετικά με τις συνθήκες της κράτησής του.

97. Ειδικό στο νομικό χαρακτηρισμό των γεγονότων της υπόθεσης, το Δικαστήριο δεν συνδέεται με εκείνον που τους αποδίδουν οι προσφεύγοντες ή οι κυβερνήσεις. Δυνάμει της αρχής *jura novit curia*, έχει για παράδειγμα εξετάσει αυτεπάγγελτα περισσότερες από μία αιτιάσεις υπό το πρίσμα ενός άρθρου ή μίας παραγράφου που δεν επικαλέστηκαν τα μέρη (*Serife Yigit κατά*

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ, ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΕΞΩΤΕΡΙΚΩΝ, ΕΠΙΣΗΜΗ ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ
REPUBLIQUE HELLENIQUE, MINISTERE DES AFFAIRES ETRANGERES,
TRADUCTION OFFICIELLE
HELLENIC REPUBLIC, MINISTRY OF FOREIGN AFFAIRS, OFFICIAL TRANSLATION

Νο Φ 092.22/76

Τουρκίας [GC], αριθ. 3976/05, § 52, 2 Νοεμβρίου 2010). Εκτιμά ότι η αιτίαση αυτή πρέπει να εξεταστεί υπό το πρίσμα του άρθρου 3 του Πρωτοκόλλου αριθ. 1 που εγγυάται το δικαίωμα σε ελεύθερες εκλογές.

98. Από την άποψη αυτή, το Δικαστήριο υπενθυμίζει τη νομολογία του σύμφωνα με την οποία ο κανόνας των έξι μηνών, ο οποίος ορίζεται στο άρθρο 35 § 1 της Σύμβασης, έχει ως αντικείμενο να εξασφαλίσει τη νομική προστασία και να μεριμνήσει οι ένδικες υποθέσεις αναφορικά με τη Σύμβαση ότι εξετάζονται σε εύλογη προθεσμία, καθώς και να προστατεύσει τις αρχές και άλλα σχετικά πρόσωπα από την αβεβαιότητα στην οποία θα βρίσκονταν από την παρατεταμένη παρέλευση του χρόνου (βλέπε *Bulut και Yanuz κατά Τουρκίας* (déc.), αριθ. 73065/01, 28 Μαΐου 2002, και *Bayram και Yildirim κατά Τουρκίας* (déc.), αριθ. 38587/97, CEDH 2002-III). Το Δικαστήριο υπενθυμίζει επίσης ότι, αν δεν υπάρχει ένδικο μέσο, ή αν τα διαθέσιμα ένδικα μέσα δεν είναι αποτελεσματικά, η αναφερόμενη προθεσμία των έξι μηνών στο άρθρο 35 § 1 της Σύμβασης ξεκινά κανονικά την ημερομηνία των καταγγελλόμενων πράξεων (βλέπε *Hazar και λοιποί κατά Τουρκίας* (déc.), αριθ. 62566/00-62577/00 και 62579/00-62581/00, 10 Ιανουαρίου 2002).

99. Στην προκειμένη περίπτωση, το Δικαστήριο επισημαίνει ότι η παρούσα προσφυγή ασκήθηκε την 10η Ιουνίου 2011. Διαπιστώνει επίσης ότι οι εκλογές στις οποίες δεν επετράπη στον προσφεύγοντα να ψηφίσει έλαβαν χώρα τον Ιούνιο και τον Οκτώβριο 2009, άρα πέραν της περιόδου των έξι μηνών όπως ορίζεται από το άρθρο 35 § 1 της Σύμβασης. Επακολουθεί ότι η αιτίαση αυτή πρέπει να απορριφθεί κατ' εφαρμογήν του άρθρου 35 §§ 1 και 4 της Σύμβασης.

B. Επί της ουσίας

1. Θέσεις των μερών

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ, ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΕΞΩΤΕΡΙΚΩΝ, ΕΠΙΣΗΜΗ ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ
REPUBLIQUE HELLENIQUE, MINISTERE DES AFFAIRES ETRANGERES,
TRADUCTION OFFICIELLE
HELLENIC REPUBLIC, MINISTRY OF FOREIGN AFFAIRS, OFFICIAL TRANSLATION

Νο Φ 092.22/76

100. Η Κυβέρνηση υποστηρίζει ότι στη φυλακή της Λάρισας, ο προσφεύγων κρατείτο αρχικά σε ένα θάλαμο χωρητικότητας 10 ατόμων, μαζί με επτά άλλους κρατούμενους: ο προσωπικός του χώρος ήταν 3,12 τ.μ. Από την 15η Μαρτίου 2011, κρατείται σε ένα κελί μαζί με έναν άλλο κρατούμενο: ο προσωπικός του χώρος είναι 3,5 τ.μ., φωτίζεται και αερίζεται καλά.

101. Η Κυβέρνηση υπογραμμίζει επίσης ότι η φυλακή διαθέτει μεγάλες αυλές όπου οι κρατούμενοι μπορούν να ασκηθούν και κοινόχρηστα ντους στο ισόγειο κάθε πτέρυγας. Υπάρχει ζεστό νερό ορισμένες ώρες όλες τις ημέρες του έτους. Όλοι οι κρατούμενοι λαμβάνουν ένα στρώμα και κουβέρτες, μαχαιροπήρουνα για τα γεύματα καθώς και μία θήκη. Όλοι οι χώροι φωτίζονται και θερμαίνονται επαρκώς. Ο προσφεύγων υπεβλήθη σε ιατρική εξέταση κατά την άφιξή του και κανένα πρόβλημα υγείας δεν διαπιστώθηκε.

102. Ο προσφεύγων κατηγορεί την Κυβέρνηση ότι δεν κατέθεσε πλάνο της φυλακής ούτε πληροφορίες σχετικά με τον αριθμό των κρατούμενων, με τον προσωπικό τους χώρο, τις συνθήκες υγιεινής, ή τις ιατρικές εξετάσεις. Ισχυρίζεται ότι ο προσωπικός του χώρος δεν ξεπερνούσε τα 2,5 τ.μ. και ότι δυσκολευόταν να ικανοποιήσει τις ανάγκες υγιεινής του εξαιτίας του υπερπληθυσμού. Στηριζόμενος στις γενικές εκθέσεις της ΕΠΒ, υπογραμμίζει ότι ο υπερπληθυσμός στις φυλακές αποτελεί από μόνος του μία απάνθρωπη και ταπεινωτική μεταχείριση. Καταγγέλλει επίσης την έλλειψη υγιεινής, των εγκαταστάσεων ζεστού νερού, των προϊόντων σωματικής υγιεινής και καθαρισμού, την έλλειψη φωτισμού και θέρμανσης, των μέτρων ασφαλείας για την αποφυγή εξάπλωσης λοιμώδων νόσων, των κελιών για τους μη καπνίζοντες και του συστήματος συναγερμού σε επείγουσες περιπτώσεις.

2. Εκτίμηση του Δικαστηρίου

103. Επειδή πρόκειται για συνθήκες κράτησης, το Δικαστήριο υπενθυμίζει ότι λαμβάνει υπόψη τις σωρευτικές συνέπειες αυτών καθώς και

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ, ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΕΞΩΤΕΡΙΚΩΝ, ΕΠΙΣΗΜΗ ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ
REPUBLIQUE HELLENIQUE, MINISTERE DES AFFAIRES ETRANGERES,
TRADUCTION OFFICIELLE
HELLENIC REPUBLIC, MINISTRY OF FOREIGN AFFAIRS, OFFICIAL TRANSLATION

Νο Φ 092.22/76

τους συγκεκριμένους ισχυρισμούς του προσφεύγοντος (*Dougoz κατά Ελλάδας*, αριθ. 40907/98, CEDH 2001-II). Ιδιαίτερα, ο χρόνος κατά τον οποίο ένα άτομο κρατήθηκε υπό τις καταγγελλόμενες συνθήκες αποτελεί έναν σημαντικό παράγοντα προς εξέταση (*Alver κατά Εστονίας*, αριθ. 64812/01, 8 Νοεμβρίου 2005).

Το Δικαστήριο σημειώνει ότι οι θέσεις των μερών διαφέρουν ως προς τις συνθήκες κράτησης στη φυλακή της Λάρισας. Εκτιμά ωστόσο ότι δεν είναι αναγκαίο να τις εξετάσει όλες, διότι οι σχετικές διαπιστώσεις του με τον υπερπληθυσμό επαρκούν για να εξάγει συμπέρασμα σχετικά με το βάσιμο της αιτίας.

104. Όταν ο υπερπληθυσμός της φυλακής φτάσει σε ένα ορισμένο επίπεδο, η έλλειψη χώρου σε ένα σωφρονιστικό κατάστημα μπορεί να αποτελέσει το κεντρικό στοιχείο που πρέπει να ληφθεί υπόψη στην εκτίμηση της καταλληλότητας μίας κατάστασης έτσι όπως αυτή αναφέρεται στο άρθρο 3 (βλέπε, κατ' αυτήν την έννοια, *Karalevicius κατά Λιθουανίας*, αριθ. 53254/99, 7 Απριλίου 2005).

105. Έτσι, όταν ήρθε αντιμέτωπο με περιπτώσεις σοβαρού υπερπληθυσμού, το Δικαστήριο έκρινε ότι το στοιχείο αυτό, από μόνο του, επαρκούσε για να συμπεράνει την παράβαση του άρθρου 3 της Σύμβασης. Γενικά, παρόλο που ο χώρος τον οποίο η ΕΠΒ έκρινε επιθυμητό για τα συλλογικά κελιά ήταν 4 τ.μ., επρόκειτο για υποθετική περίπτωση το γεγονός ότι ο προσωπικός χώρος που δόθηκε στον προσφεύγοντα ήταν κάτω των 3 τ.μ. (*Kantyrev κατά Ρωσίας*, αριθ. 37213/02, §§ 50-51, 21 Ιουνίου 2007· *Andreï Frolov κατά Ρωσίας*, αριθ. 205/02, §§ 47-49, 29 Μαρτίου 2007· *Kadikis κατά Λεττονίας* (αριθ. 2), αριθ. 62393/00, § 55, 4 Μαΐου 2006· *Sulejmanovic κατά Ιταλίας*, αριθ. 22635/03, § 43, 16 Ιουλίου 2009).

106. Στην προκειμένη περίπτωση, στη φυλακή της Λάρισας, ο προσφεύγων διαβεβαιώνει ότι είχε τοποθετηθεί σε ένα θάλαμο 25 τ.μ. μαζί με εννέα άλλους κρατούμενους. Ωστόσο, από τα έγγραφα της φυλακής που

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ, ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΕΞΩΤΕΡΙΚΩΝ, ΕΠΙΣΗΜΗ ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ
REPUBLIQUE HELLENIQUE, MINISTERE DES AFFAIRES ETRANGERES,
TRADUCTION OFFICIELLE
HELLENIC REPUBLIC, MINISTRY OF FOREIGN AFFAIRS, OFFICIAL TRANSLATION

Νο Φ 092.22/76

παρείχε η Κυβέρνηση προκύπτει ότι ο προσφεύγων αρχικά είχε τοποθετηθεί, την 10η Ιουλίου 2009, σε ένα θάλαμο 23,25 τ.μ. μαζί με επτά άλλους κρατούμενους, στη συνέχεια, από την 15η Μαρτίου 2011, σε ένα κελί 9,7 τ.μ. το οποίο μοιραζόταν με έναν άλλο κρατούμενο. Όσο για τη μεταγενέστερη περίοδο αυτής της τελευταίας ημερομηνίας, ο προσφεύγων διέθετε και διαθέτει πάντα έναν προσωπικό χώρο 4,8 τ.μ., ο οποίος είναι επαρκής σύμφωνα με τη νομολογία του Δικαστηρίου. Ωστόσο, προκύπτει ξεκάθαρα από το έγγραφο που εστάλη από τον Διευθυντή της φυλακής στο Νομικό Συμβούλιο του Κράτους ότι εξαιτίας του υπερπληθυσμού της φυλακής, κατά τη διάρκεια ορισμένων περιόδων πριν από την 15η Μαρτίου 2011, ο προσφεύγων ήταν υποχρεωμένος να μοιράζεται το θάλαμο με εννέα άλλους κρατούμενους, γεγονός το οποίο μείωνε τον προσωπικό του χώρο, ήδη κατώτερο των 3 τ.μ., σε 2,5 τ.μ. Επιπλέον, προκύπτει από την απόφαση αριθ. 322/2011 του συμβουλίου της φυλακής ότι ο λόγος της μεταφοράς του προσφεύγοντα από το θάλαμο στο κελί την 15η Μαρτίου 2011 ήταν «οι συνθήκες διαβίωσης» (παράγραφος 57 παραπάνω).

107. Έχοντας υπόψη τις παραπάνω εκτιμήσεις, το Δικαστήριο κρίνει ότι ο προσφεύγων υπεβλήθη, κατά τη διάρκεια της παραμονής του στη φυλακή της Λάρισας, από την 10η Ιουλίου 2009 έως την 15η Μαρτίου 2011, σε συνθήκες μη συμβατές με το άρθρο 3 της Σύμβασης. Υπέστη μία δοκιμασία τέτοιας οξύτητας που υπερέβη το αναπόφευκτο επίπεδο οδύνης το οποίο είναι συνυφασμένο με τον εγκλεισμό και άρα μία απάνθρωπη και ταπεινωτική μεταχείριση. Συνεπώς, υπήρξε παράβαση του άρθρου αυτού κατά τη διάρκεια της συγκεκριμένης αυτής περιόδου.

II. ΣΧΕΤΙΚΑ ΜΕ ΤΗΝ ΕΦΑΡΜΟΓΗ ΤΟΥ ΑΡΘΡΟΥ 41 ΤΗΣ ΣΥΜΒΑΣΗΣ

108. Κατά το άρθρο 41 της Σύμβασης,

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ, ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΕΞΩΤΕΡΙΚΩΝ, ΕΠΙΣΗΜΗ ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ
REPUBLIQUE HELLENIQUE, MINISTERE DES AFFAIRES ETRANGERES,
TRADUCTION OFFICIELLE
HELLENIC REPUBLIC, MINISTRY OF FOREIGN AFFAIRS, OFFICIAL TRANSLATION

No Φ 092.22/76

«Αν το Δικαστήριο δηλώσει ότι υπήρξε παράβαση της Σύμβασης ή των Πρωτοκόλλων της, και αν το εθνικό δίκαιο του Υψηλώς Συμβαλλόμενου Μέρους επιτρέπει μονάχα την ατελή εξάλειψη των συνεπειών της παράβασης αυτής, το Δικαστήριο χορηγεί στον παθόντα, αν συντρέχει λόγος, δίκαιη ικανοποίηση.»

A. Βλάβη

109. Ο προσφεύγων απαιτεί 85.000 Ευρώ για την ηθική βλάβη που υπέστη.

110. Η Κυβέρνηση υποστηρίζει ότι το ποσό αυτό είναι υπερβολικό και αδικαιολόγητο και ότι η διαπίστωση παράβασης θα αποτελούσε επαρκή δίκαιη ικανοποίηση.

111. Το Δικαστήριο εκτιμά ότι συντρέχει λόγος να χορηγήσει στον προσφεύγοντα 8.500 Ευρώ για την ηθική βλάβη που υπέστη.

B. Δικαστικά έξοδα

112. Ο προσφεύγων ζητεί επίσης 3.800 Ευρώ για τα δικαστικά του έξοδα ενώπιον του Δικαστηρίου.

113. Η Κυβέρνηση ισχυρίζεται ότι το ποσό αυτό υπερβαίνει ένα λογικό ποσοστό.

114. Σύμφωνα με τη νομολογία του Δικαστηρίου, ένας προσφεύγων μπορεί να λάβει την καταβολή των δικαστικών του εξόδων μόνο στο μέτρο που ενυπάρχουν καθιερωμένες η αλήθεια τους, η αναγκαιότητά τους και ο λογικός χαρακτήρας του ποσοστού τους. Στην προκειμένη περίπτωση και έχοντας λάβει υπόψη τα έγγραφα που έχει στην κατοχή του και τη νομολογία του, το Δικαστήριο κρίνει εύλογο να χορηγήσει στον προσφεύγοντα 2.500 Ευρώ για το σκοπό αυτό.

No Φ 092.22/76

Γ. Τόκοι υπερημερίας

115. Το Δικαστήριο κρίνει πρέπον να προσαρμόσει το ποσοστό των τόκων υπερημερίας στο επιτόκιο διευκόλυνσης της οριακής δανειοδότησης ασφαλείας της Ευρωπαϊκής Κεντρικής Τράπεζας προσαυξημένο κατά τρεις ποσοστιαίους πόντους.

ΓΙΑ ΤΟΥΣ ΛΟΓΟΥΣ ΑΥΤΟΥΣ, ΤΟ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟ ΟΜΟΦΩΝΩΣ,

1. *Κηρύσσει* την προσφυγή παραδεκτή ως προς την αιτίαση που απορρέει από το άρθρο 3 της Σύμβασης σχετικά με το θέμα του υπερπληθυσμού στη φυλακή της Λάρισας και *απαράδεκτη* ως προς τα υπόλοιπα.
2. *Αποφαίνεται* ότι υπήρξε παράβαση του άρθρου 3 της Σύμβασης εξαιτίας των συνθηκών κράτησης του προσφεύγοντος που οφείλονται στον υπερπληθυσμό στη φυλακή της Λάρισας, από την 10η Ιουλίου 2009 έως την 15η Μαρτίου 2011.
3. *Αποφαίνεται*
  - α) ότι το εναγόμενο Κράτος πρέπει να καταβάλει στον προσφεύγοντα, μέσα σε τρεις μήνες από την ημέρα που η απόφαση θα καταστεί οριστική σύμφωνα με το άρθρο 44 § 2 της Σύμβασης, τα εξής ποσά:
    - i) 8.500 Ευρώ (οκτώ χιλιάδες πεντακόσια Ευρώ), συν κάθε ποσό που μπορεί να οφείλεται ως φόρος, για ηθική βλάβη.
    - ii) 2.500 Ευρώ (δύο χιλιάδες πεντακόσια Ευρώ), συν κάθε ποσό που μπορεί να οφείλεται ως φόρος από τον προσφεύγοντα, για δικαστικά έξοδα.
  - β) ότι από τη λήξη της εν λόγω προθεσμίας και έως την καταβολή, τα ποσά αυτά θα επαυξάνονται με απλό τόκο κατά ένα ποσοστό ίσο με εκείνο της διευκόλυνσης της οριακής δανειοδότησης ασφαλείας της

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ, ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΕΞΩΤΕΡΙΚΩΝ, ΕΠΙΣΗΜΗ ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ
REPUBLIQUE HELLENIQUE, MINISTERE DES AFFAIRES ETRANGERES,
TRADUCTION OFFICIELLE
HELLENIC REPUBLIC, MINISTRY OF FOREIGN AFFAIRS, OFFICIAL TRANSLATION

Νο Φ 092.22/76

Ευρωπαϊκής Κεντρικής Τράπεζας που θα εφαρμόζεται εκείνη την περίοδο, αυξημένο κατά τρεις ποσοστιαίους πόντους·

4. *Απορρίπτει* το αίτημα δίκαιης ικανοποίησης ως προς τα υπόλοιπα.

Συνετάγη στη γαλλική γλώσσα, κατόπιν κοινοποιήθηκε γραπτώς την 12η Δεκεμβρίου 2013, κατ' εφαρμογήν του άρθρου 77 §§ 2 και 3 του Κανονισμού.

ANDRE WAMPACH
Αναπληρωτής Γραμματέας

ISABELLE BERRO-LEFEVRE
Πρόεδρος

Ακριβής μετάφραση από το συνημμένο έγγραφο στη Γαλλική γλώσσα.
ΑΘΗΝΑ, την 07-02-2014.

Η Μεταφράστρια ΧΡΥΣΟΥΛΑ ΛΕΒΕΝΤΗ